

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE OSAKOND

Marion Saarna

**MASSIKOHUSTUSTE MÄÄRATLEMINE JA TÄITMINE
PANKROTIMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja mag iur Anto Kasak

Tallinn

2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
I MASSIKOHUSTUSTE MÄÄRATLEMINE	7
1.1 MASSIKOHUSTUSE MÕISTE SISUSTAMINE	7
1.1.1 Massikohustuse definitsioon	7
1.1.2 Massikohustuste tunnused	9
1.2 MASSIKOHUSTUSTE ERISTAMINE PANKROTIMENETLUSE KULUDEST	12
1.2.1 Massikohustuste pankrotimenetluse kuludest eristamise olulisus.....	12
1.2.2 Halduri tehingutest, toimingutest ja ülesannetest tekkinud kohustused	13
1.2.3 Menetluskulud	16
1.2.4 Ajutise halduri tehtud kulud	17
1.3 MASSIKOHUSTUSTE ERISTAMINE PANKROTIMENETLUSES ESITATAVATEST NÕUETEST.....	20
1.3.1 Massikohustuste pankrotimenetluses esitatavatest nõuetest eristamise olulisus.....	20
1.3.2 Nõuded, mis tulenevad halduri õigusest nõuda lepingu täitmist	21
1.3.3 Keskkonnakahjunõuded.....	25
1.4 MASSIKOHUSTUSED, MIDA VÕIKS EELISTADA TEISTELE MASSIKOHUSTUSTELE.....	29
1.4.1 Töötasunõuded	29
1.4.2 Riiklikud maksunõuded	31
II MASSIKOHUSTUSTE TÄITMINE PANKROTIMENETLUSES JA PANDIPIDAJA OSALUS MASSIKOHUSTUSTE TÄITMISEL	34
2.1 MASSIKOHUSTUSTE TÄITMINE PANKROTIVARAST	34
2.1.1 <i>Pari passu</i> põhimõtte kohaldamine massikohustuste täitmisel	34
2.1.2 Väljamaksete hierarhia	36
2.1.3 Vahendite ebapiisavuse tagajärjed	42
2.1.4 Täitemenetlus massikohustuste suhtes	44

2.2 PANDIPIDAJA KOHUSTUS KANDA MASSIKOHUSTUSI	47
2.2.1 Pandipidaja kui võlausaldaja pankrotimenetluses või separatist.....	47
2.2.2 Pandipidaja kohustuste ulatus.....	51
2.2.3 Kommertspandipidaja massikohustuste tasumisel	54
KOKKUVÕTE	58
DETERMINATION AND PERFORMANCE OF CONSOLIDATED OBLIGATIONS IN BANKRUPTCY PROCEEDINGS	64
KASUTATUD KIRJANDUS	70
MUUD KASUTATUD ALLIKAD.....	72
KASUTATUD NORMATIIVAKTID	73
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	74

SISSEJUHATUS

Massikohustused on kulud, mis tekivad pankrotimenetluse läbiviimisest. Massikohustuste eelistamine teistele kulutustele on õigustatud tulenevalt massivõlausaldaja kaitse vajadusest, vastasel korral ei oleks võlausaldajad nõus pankrotipesaga tehinguid tegema ning see omakorda võiks kahjustada võlausaldajate huve, mistõttu ongi massikohustustel prioriteet muude väljamaksete ees.¹

Prof Paul Varul nimetab pankrotimenetlust võlausaldajate jaoks kollektiivseks menetluseks, mille juhtiv põhimõte on võlausaldajate võrdne kohtlemine.² Kui massikohustuseks määratletakse nõuded, mis tunnuste poolest massikohustustele ei vasta, rikutakse võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet. Lugeses massikohustuse tunnustele mittevastava kohustuse massikohustuseks, saab massivõlausaldajaid kunstlikult määratleda. Valemassivõlausaldajaid eelistades pannakse ülejäänud võlausaldajad halvemasse olukorda ja seega rikutakse võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet. Maailma Panga hinnangul peab võrdse kohtlemise põhimõttest kõrvalekaldumine olema võimalikult selgelt piiritletud ja määratletud³.

Massikohustus on eelisseisuses nõue, mis rahuldatakse teiste võlausaldajate arvelt, seega on oluline määratleda, milline kohustus on massikohustus.

Saksa õiguskirjanduse järgi peaks massikohustuste hulka arvama ainult sellised võlausaldaja nõuded, mille puhul on täidetud normi faktilise koosseisu elemendid. Kohtupraktikas võidakse püüda seadusloome edasiarendamise või massikohustusi reguleerivate sätete ulatusliku tõlgendamise kaudu kvalifitseerida massikohustustena nõudeid, mis pärinevad pankrotimenetluse-eelsest ajast. Selle tulemusel tekiks üksikuid võlausaldajaid soodustavad eesõigused, mis oleks vastuolus kõikide võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttega.⁴

Autori arvates ei ole massikohustuste määratlus piisavalt selge ja tulenevalt sellest on problemaatiline osade nõuete liigitamine kas massikohustusteks või muudeks kohustusteks. Seega on magistritöö eesmärk välja selgitada, millised kohustused on massikohustused ning kas massikohustuste täitmisel arvestatakse võrdse kohtlemise põhimõttega.

¹ K. Kerstna-Vaks. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. Juridica VI/2008, lk 390

² P. Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. Juridica, 2008/6, lk 362

³ The World Bank Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems. April 2001. Arvutivõrgus
<http://siteresources.worldbank.org/GILD/PrinciplesAndGuidelines/20162797/Principles%20and%20Guidelines%20for%20Effective%20Insolvency%20and%20Creditor%20Rights%20Systems.pdf>

⁴ Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung: InsO, 3.Auflage. Buch. C.H.BECK 2013, Rn 5

Autori hinnangul on teema aktuaalne, kuna praktikas esineb probleeme massikohustuste sisustamisel. Asjaolu, et nimetatud küsimused on problemaatilised ja aktuaalsed ning puudub ühine arusaam, mida käsitleda massikohustusena, kinnitavad ka erinevad Riigikohtu lahendid, mis ei ole tõlgendustes ega järeldustes järjepidevad, vaid üksteisele lausa vasturääkivad. Lisaks kinnitab magistritöö aktuaalsust see, et mitu töös käsitletud probleemi on märgitud Justiitsministeeriumi poolt koostatud Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projektis.⁵

Kuna massikohustuste küsimusi Eesti õiguskirjanduses eriti käsitletud ei ole, on teema meie õigusruumis uudne. Varem on koostatud magistritöid, milles käsitletakse käesoleva magistritöö uurimisküsimusega seotud üksikuid aspekte, ent autorile teadaolevalt massikohustuste määratlemise ja täitmise probleemidest magistritöid kirjutatud pole.

Tulenevalt eesmärgipüstistusest on töö jagatud kahte peatükki.

Esimeses peatükis käsitletakse esiteks seda, mida hõlmab massikohustuse mõiste ning milliseid nõudeid käsitletakse massikohustustena ja milliseid mitte. Selleks uuritakse, kuidas on massikohustuse mõiste reguleeritud, ning autor seab eesmärgiks leida tunnused, mis iseloomustaksid massikohustusi ja selle kaudu eristaks neid muudest nõuetest pankrotimenetluses.

Teiseks analüüsitakse pankrotimenetluse kulude ja massikohustuste eristamise probleeme ning seoses sellega halduri tehingutest tekkinud kohustusi, kohtukuludest ja õigusabilepingutest tekkinud nõudeid ning ajutise halduri poolt tehtud kohustusi.

Esimese osa kolmandas alapeatükis keskendutakse massikohustuste ja pankrotimenetluse nõuete eristamisele ning tuuakse välja nõuded, mille liigitamisega massikohustuste või pankrotimenetluse nõuete alla on olnud enim probleeme.

Neljandas alapeatükis käsitletakse töötasunõudeid ja riiklikke maksusid selles valguses, kas need nõuded võiksid olla või peaksid olema eelistatud massikohustused võrreldes teiste massikohustustega.

Töö teises peatükis keskendutakse küsimustele, mis on seotud massikohustuste täitmisega. Täpsemalt uurib autor, kas massikohustuste täitmisel arvestatakse proportsionaalselt võlausaldajate huvidega. Selleks analüüsitakse, millal massikohustusi täidetakse. Käsitletakse

⁵ Justiitsministeerium. Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt. Tallinn 2016. Arvutivõrgus http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_13.06.2016.pdf (01.05.2017)

probleeme seoses sellega, kui pankrotimenetluses pole piisavalt vahendeid massikohustuste täitmiseks, ning täitemenetluse läbiviimise lubatavust.

Eraldi keskendub autor teise osa teises alapeatükis pandipidaja kohustusele täita massikohutusi ning tõstatab küsimused, kas pandipidaja peaks osalema ning mis ulatuses peaks pandipidaja osalema massikohustuste täitmisel. Analüüsitakse ka kommertspandipidaja ja tavalise pandipidaja osaluse vahet pankrotimenetluses.

Magistritöös kasutatakse peamiselt võrdlev-analüütilist uurimismeetodit ning allikatena on kasutatud teemakohast õiguskirjandust, kohtupraktikat ja normatiivakte. Võrdlusmaterjalina Eesti pankrotiseaduse kõrvale on kasutatud peamiselt Soome ja Saksamaa õigusnorme eelkõige seetõttu, et mõlemas jurisdiktsioonis on kasutusel meiega sarnaselt massikohustuste mõiste ning lisaks on nii Soome kui ka Saksa pankrotiseaduseid võetud eeskujuks Eesti pankrotiõiguse kujundamisel.

Massikohutusi on eesti keeles käsitletud vaid pankrotiseaduse seletuskirjas ning P. Varuli ja K. Kerstna-Vaksi kirjutatud paaris artiklis, mida on ka käesoleva töö allikatena kasutatud.

Töö esimese peatüki põhilised allikad on R. Koulus, E. Havansi, E. Korkea-Aho, H. Lindfors'i, J. Niemi, *Insolvenssioikeus* ja *Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung*.

Töö teises peatükis käsitletud nõuete rahuldamisega seotud küsimustes on autor tuginenud põhiliselt lisaks eelmainitutele ka selliste tuntud õigusteadlaste nagu P.R. Wood'i ja R. Goode'i teostele.

I MASSIKOHUSTUSTE MÄÄRATLEMINE

1.1 MASSIKOHUSTUSE MÕISTE SISUSTAMINE

1.1.1 Massikohustuse definitsioon

Taasiseseisvunud Eestis hakkas uus pankrotiseadus kehtima 1992.a. ja ehkki tolles pankrotiseaduses massikohustuse mõiste kui selline puudus, oli Paul Varul sellele viidanud artiklis „Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele“. Tema sõnul nõudeid, mis tulenevad halduri tegevusest pankrotivara valitsemisel ning mis kuuluvad rahuldamisele eelisjärjekorras pankrotivara arvel, nimetati massvõlgadeks.⁶

Massikohustuse mõiste sätestati 2004. aastal kehtima hakanud pankrotiseaduses. Seaduseelnõu seletuskirja kohaselt oli vajadus üldise mõiste järgi, mis hõlmaks halduri toimingutest tulenevate kohustuste määratlemist.⁷ Massikohustuse mõiste sätestati avatud loetelu kaudu ning alates 2004. aastast on loetelu täiendatud erisätetega.

Massikohustuse mõiste on sätestatud PankrS § 148 lõikes 1 ning selle kohaselt on massikohustused:

- 1) pankrotimenetluse ajal halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutest ja muudest toimingutest tekkinud kohustused;
- 2) võlgniku poolt täitmata lepingutest tulenevad kohustused, kui haldur on jätkanud kohustuse täitmist või teatanud, et kavatseb nõuda lepingu täitmist;
- 3) võlgniku majandustegevuse jätkamisega seotud maksud;
- 4) muud kohustused, mida pankrotiseadus loeb massikohustuseks.⁸

Massikohustuse mõiste on reguleeritud lahtise loetelu kaudu, ehk sisuliselt on tegu piiritlemata õigusmõistega. Töö autori arvates ei ole massikohustuse mõiste määratlus piisavalt täpne ega anna selgeid juhiseid, milliseid kohustusi käsitleda massikohustustena.

Kui tuua Eesti õigusnormile võrdluseks kõrvale Soome seadus, siis *Konkurssilaki* järgi loetakse massikohustuseks (soome k. *massavelat*) kohustust, mis tuleneb pankrotimenetlusest

⁶ P.Varul. Seletavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica 1994,I, lk 2-13

⁷ Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri, lk 100

⁸ Pankrotiseadus, RT I 2004, 37, 255 ... RT I, 22.06.2016, 25

või pankrotipesa poolt sõlmitavast lepingust või kokkuleppest ning mille eest pankrotipesa ehk võlgniku vara kogum on kas pankroti- või muu seaduse alusel vastutav.⁹ Soome õiguses ei ole samuti massikohustuste mõiste selgelt piiritletud ja seega jääb ebaselgeks, milliseid nõudeid käsitletakse massikohustustena.

Saksamaa õiguskirjanduses nimetatakse massivõlgadeks (sks *Masseschulden*) nii InsO §-s 54 määratletud pankrotimenetluse kulud (sks *Kosten des Insolvenzverfahrens*) kui ka §-s 55 loetletud muud massikohustused (sks *Sonstige Massercerbindlichkeiten*), et eristada neid muudest pankrotinõuetest.¹⁰ Saksamaa õiguskäsitluse kohaselt tehakse seaduses vahet erinevat liiki massikohustustel kuna need tekivad seoses pankrotivara valitsemise ja realiseerimisega pankrotimenetluse käigus ning nende struktuur ei ole ühtne.¹¹

Massikohustuse mõiste sisustamise raames käsitletakse massikohustustena siiski vaid InsO §-s 55 sätestatud muid massikohustusi, mis hõlmavad halduri poolt tehtud tehinguid, või muid menetluse käigus tekkinud kohustusi, mis ei ole pankrotimenetluse kulud. Lisaks vastastikuste kohustuste täitmisest tekkinud nõuded ning alusetu rikastumise nõuded, mis on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist ning ka teatud juhtudel ajutise halduri nõudeid.¹²

Common law õigusruumis käsitletakse nii pankrotimenetluse kulusid kui massikohustusi ühise mõiste all administratiivkulud ning need pärast menetluse algatamist tekkinud kulud hõlmavad pankrotihalduri, advokaatide, oksjonipidajate ja töötajate töötasusid, renditasu, vara säilitamise ja realiseerimiskulu, ülevõetud lepingute täitmise kulu ning kohtuvaidluste kulu.¹³

UNCITRALi definitsiooni kohaselt on administratsiooni nõuded või kulud sellised nõuded, mis sisaldavad menetluskulusid, nagu võlgniku esindaja ja tema poolt palgatud isiku tasu, võlgniku tegevuse jätkamise kulud, lisaks kulud, mis tekivad võlgniku esindaja tegevusest ning kulud, mis tekivad jätkuvatest lepingutest ja juriidilistest kohustustest ning menetluskulud.¹⁴

Pärast menetluse algatamist tekkinud kulud ehk administratsioonikulud hõlmavad pankrotihalduri, advokaatide, oksjonipidajate ja töötajate töötasusid, renditasu, vara

⁹ Konkurssilaki, 20.02.2004/120, Arvutivõrgus <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040120#L15P6>, luku 16, 2 § (10.02.2015)

¹⁰ W. Henckel, W. Gerhardt, De Gruyter. Recht Insolvenzordnung: Grosskommentar, Volume 1 Berlin, 2004, Rn6

¹¹ Münchener, Rn19

¹² Dr. E. Braun. Commentary on the German Insolvency Code Of 5 October 1994 (BGBl.I p.2866) as of 22 March 2005 (BGBl.I p.2866).IDW-Verlag GmbH, Düsseldorf. 2006, lk 154, 155

¹³ P.R. Wood. The Bankruptcy Ladder of Priorities. Business Law International Vol 14 No 3 September 2013, lk 221

¹⁴ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law , lk 4 Arvutivõrgus http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (26.01.2016)

säilitamise ja realiseerimiskulu, ülevõetud lepingute täitmise kulu ning kohtuvaidluste kulu. Eelmainitud kulud on Inglismaal jaotatud vastavalt 16. nese ringi ja Ameerika Ühendriikides kuute ringi, tulenevalt tasumise järjekohast.¹⁵

Kõik eespool toodud näited demonstreerivad, et massikohustuse mõiste ei ole reguleeritud üheselt mõistetavalt ega hõlma samasuguseid kohustusi ning seetõttu ei saa nende põhjalt konkludentselt järeldada, milliseid nõudeid saab käsitleda massikohustustena. T. Saarma arvab, et seadusandjal ei ole õnnestunud massikohustusi ammendavalt reguleerida ja tema arvates on massivõlausaldajate määratlemine kunstlik, sest see eirab pankrotimenetluses võlausaldajate võrdse kohtlemise ja kollektiivse menetluse põhimõtteid.¹⁶

Töö autor leiab, et massikohustuste regulatsioon ei ole selge. Selleks, et pankrotimenetlust efektiivselt läbi viia, on oluline eristada massivõlausaldajad teistest võlausaldajatest. Selgelt piiritletud massikohustused aitaks sellele eesmärgile kaasa.

1.1.2 Massikohustuste tunnused

Eeltoodud massikohustusi käsitlevatest õigusnormidest nähtub, et massikohustuste määratlus on ebaselge, seega on käesolevas alapeatükis eesmärgiks tuginedes õigusnormidele leida tunnused, mis iseloomustaksid massikohustust ehk millistel tingimustel loetakse nõue massikohustuseks.

Alljärgnevalt käsitleb autor erinevaid tunnuseid, mis võiksid olla olulised massikohustuste määratlemisel.

Esiteks leiab autor, et esimeseks ja kõige olulisemaks massikohustuse tunnuseks on see, et kohustus on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist. Õigusnormides on massikohustuste sätestamisel kasutatud väljendeid nagu pankrotimenetluse ajal, haldur ja võlgnik – kõik need määratlused on sellised, mida kasutatakse siis, kui pankrot on juba välja kuulutatud.

¹⁵ P.R. Wood. The Banruptcy Ladder of Priorities, lk 221

¹⁶ T. Saarma. Magistritöö. Nõuete esitamine, kaitsmine ja rahuldamine pankrotimenetluses. Tartu. 2008, lk 22 Arvutivõrgus

https://drive.google.com/viewerng/viewer?url=http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/6435/saarma_toomas.pdf?sequence%3D1 (05.12.2015)

Saksamaa õiguskirjanduse käsitluse järgi on massikohustused nõuded, mis põhimõtteliselt tekivad pärast pankrotimenetluse alustamist. Massivõlausaldajad ei ole „eesõigustatud“ pankrotivõlausaldajad, vaid täiesti omaette liiki võlausaldajad.¹⁷ Järelikult on autori hinnangul esimeseks ja kõige olulisemaks massikohustuse tekkimise eelduseks või tunnuseks see, et kohustus on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist.

Teisena käsitleb autor massikohustuse tunnust, mis võiks olla massikohustuse tekkimise aluseks – selleks on alternatiivselt kas halduri kutsetegevusest sõltuv tehing või toiming või tegevusetus või seaduse alusel tekkinud kohustus.

T. Saarma definitsiooni kohaselt tuleb massikohustuse all mõista pankrotimenetluse jooksul halduri ülesannete täitmisel tehtud tehingutest ja muudest toimingutest tekkinud kohustusi, samuti võlgniku täitmata lepingutest tulenevaid kohustusi, kui haldur on jätkanud kohustuse täitmist või teatanud, et kavatseb nõuda lepingu täitmist.¹⁸

T. Saarma peab massikohustuste tekkimise eelduseks eelkõige halduri tehtud tehinguid ja toiminguid, ning selle käsitluse kohaselt peaks massikohustus tekkima vaid halduri tegevuse tulemusena. Ja seega võiks massikohustuse tekke eelduseks lisaks pankroti väljakuulutamisele lisada teise tunnuse, et kohustus on tekkinud halduri tegevuse tulemusena.

Prof. P. Varul loeb massvõlgadeks peamiselt neid võlgu, mis tekivad seoses võlgniku majandustegevuse jätkamisega nagu näiteks rent, elektriarve, pooleliolevad lepingud jms ning ka teatud jätkuva iseloomuga kohustusi, mis muutuvad massvõlakts pankroti väljakuulutamiseks.¹⁹

P. Varuli käsitluses ei ole niivõrd oluline halduri roll kuivõrd asjaolu, et on olemas (jätkuv) kohustus pärast pankroti väljakuulutamist. Näiteks kui juba enne pankroti väljakuulutamist on võlgnikul üürileping, mille täitmisest haldur huvitatud pole, ent unustab teatada, et ei soovi lepingut jätkata, muutub ka see kohustus massikohustuseks. Seega mitte ainult tegevuse vaid ka tegevusetuse tulemusel võib tekkida massikohustus. Järelikult autori arvates nii halduri kutsetegevusest sõltuva tehingu või toimingu kui ka tegevusetuse tulemusel võib tekkida massikohustus.

Lisaks eespool toodud näidetele nõuetest, mis on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist halduri tegevuse või tegevusetuse tulemusel, on pankrotimenetluses ka nõudeid, mis tekivad

¹⁷ Münchener, Rn 12

¹⁸ T. Saarma. Nõuete esitamine, kaitsmine ja rahuldamine pankrotimenetluses, lk 21

¹⁹ P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica 1994 I, lk 2-13

küll pärast pankroti väljakuulutamist, aga ei ole otseselt seotud halduri tegevuse või tegevusetusega. Näiteks PankrS § 46¹ sätestab, et haldur ei või keelduda pärast pankroti väljakuulutamist sissenõutavaks muutunud korteriomanike ühisuse või korteriühistu majandamiskulude tasumisest ning nimetatud nõue on massikohustus. Kuna nimetatud nõue ei teki ei halduri tegevuse ega tegevusetuse tulemusena, vaid hoopis seadusandja nõudel, järeldeb autor, et teise eelduse kohaselt on massikohustus alternatiivselt kas halduri kutsetegevusest sõltuva tehingu või toimingu või tegevusetuse tulemusel või seaduse alusel tekkinud kohustus.

Kolmanda tunnusena käsitleb autor tingimust, et massikohustus tuleb tasuda pankrotivara arvelt.

Soome pankrotiseaduses loetakse massikohustuseks kohustus, mille eest pankrotipesa pankroti- või muu seaduse alusel vastutab.²⁰ Soome näites on välja toodud veel üks oluline element, nimelt kohustused on seotud pankrotivaraga ning need tasutakse pankrotivara arvelt. Autori arvates ei saa pärast pankrotimenetlust tekkinud nõuet ühte või teise gruppi liigitada sel alusel, kuidas seda nõuet tasuda õnnestub. Võib juhtuda, et massikohustused kuhjuvad ning ületavad olemasolevat pankrotivara ja kui seetõttu massikohustusena käsitletavat nõuet pankrotivarast tasuda ei suudeta, ei muuda see seda nõuet mitte-massikohustuseks. Seega leiab autor, et kolmanda tunnusena ei saa lisada tingimust, et kohustus tasutakse pankrotivarast.

Neljandaks käsitleb autor tingimust, et massikohustus tuleb võtta võlausaldajate huvides.

Massikohustused tekivad põhiliselt tehingutest ja toimingutest, mida haldur on teinud seoses pankrotivaraga ja selle kaudu ka pankrotivõlausaldajate huvides.²¹ Autori arvates peaks massikohustuse võtmisel kõrgendatud tähelepanu pöörama sellele, kas kohustus on võetud pankrotivõlausaldajate huvides. Pankrotivara valitsemisest, realiseerimisest ja jaotamisest tekkivad massikohustused peaksid tulenema tehingutest ja toimingutest, mida pankrotihaldur teeb tahtlikult pankrotivara säilitamiseks või suurendamiseks ja seega ka võlausaldajate huvides. Seda eesmärki silmas pidades ei vähenda halduri poolt võetud massikohustused põhimõtteliselt pankrotivara, nii kaua kui haldur nõuetekohaselt tegutseb. Pankrotivara säilitamise ja suurendamise kaudu täidab ta oma ülesannet saavutada menetluse eesmärk, milleks on pankrotivõlausaldajate kõigi nõuete parim võimalik rahuldamine.²²

²⁰ Konkurssilaki, 20.02.2004/120, 16.luku, 2 §

²¹ Münchener, Rn5

²² Münchener, Rn7

Autori arvates ei saa massivõlausaldaja nõude rahuldamist panna sõltuvaks võlausaldajate huvidest seetõttu, et hoolimata sellest, kas kohustus tekkis võlausaldajate huvides või mitte, peab massivõlausaldaja nõue saama rahuldatud. Isik, kes on nõus tegema tehingut pankrotis isikuga, ei ole positsioonil, et hinnata, kas tema poolt sooritatav tehing saab olema teiste võlausaldajate huvides või mitte. Seega ei saa seda tingimust lugeda objektiivselt massikohustuse tunnuseks ja järelikult ei ole võimalik massikohustuse tekkimise üheks eelduseks lugeda tingimust, et see peab olema võetud võlausaldajate huvides.

Kokkuvõtvalt on autori arvates massikohustuse tunnused järgmised:

- 1) kohustus tekib pärast pankroti väljakuulutamist;
- 2) kohustus tekib halduri kutsetegevusest sõltuva tehingu või toimingu või tegevusetuse tulemusel või seaduse alusel.

1.2 MASSIKOHUSTUSTE ERISTAMINE PANKROTIMENETLUSE KULUDEST

1.2.1 Massikohustuste pankrotimenetluse kuludest eristamise olulisus

Nii pankrotimenetluse kulud kui ka massikohustused on kulud, mida kantakse pankrotimenetluse läbiviimise heaks ja huvides. Kuna mõlemad kulud täidavad ühte eesmärki, siis miks peaksid massikohustused olema eristatud pankrotimenetluse kuludest?

Massikohustuste eristamine pankrotimenetluse kuludest Eesti kontekstis on oluline just seetõttu, et tulenevalt PankrS §-st 146 makstakse enne jaotisi välja massikohustused ja seejärel pankrotimenetluse kulud. Järelikult situatsioonis, kus vahendeid ei jätku isegi väljamakseteks enne jaotisi, on oluline selgelt ja arusaadavalt sätestada, millises järjekorras väljamaksed enne jaotisi tehakse ja selles kontekstis muutub relevantseks massikohustuste eristamine pankrotimenetluse kuludest.

PankrS §-s 150 sätestatud pankrotimenetluse kulud on menetluskulud, ajutise halduri tasu, halduri tasu, pankrotitoimkonna liikme tasu, ajutise halduri ja halduri tehtud vajalikud kulutused oma ülesannete täitmiseks ning PankrS §-de 11 või 30 alusel kohtu deposiiti makstud summa.

Saksa õiguses loetakse pankrotimenetluse kuludeks pankrotimenetluse kohtukulud ning ajutise pankrotihalduri, pankrotihalduri ja pankrotitoimkonna liikmete tasud ja kulud (InsO § 54).²³ Ka Soomes loetakse pankrotimenetluse kuludeks kohtulikust arutamisest tulenevaid kohtukulusid, halduri tasu, ja ka likvideerimismenetlusest ja valitsemist tulenevaid kulusid.

Seega nii Eesti, Saksa kui Soome õiguses arvatakse pankrotimenetluse kulude hulka menetluse läbiviimisega seotud töötasud. Autori arvates ajutise halduri, halduri ja pankrotitoimkonna liikmete tasu ning deposiiti makstud summa liigitamisega pankrotimenetluse kulude alla probleeme ei teki kuna need ei vasta massikohustuste tunnustele, ja seega neid küsimusi pikemalt ei käsitleta.

Massikohustused makstakse välja enne pankrotimenetluse kulusid, seega on oluline nende kulude eristamine. Kui osade kulude puhul on keeruline nende paigutamine ühe või teise kategooria alla, tekivad ka vaidlused raha jagamise osas. Kuna autori arvates on probleeme halduri tehingutest, toimingutest ja ülesannetest tekkinud kohustuste ning menetluskulude liigitamisega kas massikohustuste või pankrotimenetluskulude alla, käsitletaksegi neid küsimusi alljärgnevalt.

1.2.2 Halduri tehingutest, toimingutest ja ülesannetest tekkinud kohustused

PankrS § 54¹ lõike 1 kohaselt on pankrotihalduri ülesandeks teha pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja muid toiminguid. PankrS § 148 lg 1 punkti 1 kohaselt on pankrotimenetluse ajal halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutest ja muudest toimingutest tekkinud kohustused massikohustused. Nimetatud kohustused vastavad massikohustuse tunnustele – on tekkinud pärast pankroti ja tehtud halduri poolt.

²³ Dr. E. Braun, lk 151,152

PankrS § 150 punktis 5 sätestatud halduri tehtud vajalikud kulutused oma ülesannete täitmiseks on aga pankrotimenetluse kulu, mis on samuti tekkinud pärast pankrotti ja tehtud halduri poolt.

Seega on sätestatud kahes erinevas kategoorias kulud, mis mõlemad vastavad ühtedele ja samadele tunnustele – on tehtud pärast pankroti väljakuulutamist ja halduri poolt. Sellest tulenevalt leiab autor, et menetluskulude ning halduri poolt tehtud kulutuste liigitamisega kas massikohustuste või pankrotimenetluse kulude alla on probleemne. Halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutel ja toimingutel PankrS § 148 lg 1 p 1 alusel ning halduri tehtud vajalikel kulutustel ülesannete täitmiseks PankrS § 150 lg 1 p 5 alusel ei ole autori arvates sisulist vahet.

Samale probleemile on juhtinud tähelepanu K. Kerstna-Vaks, kes on pidanud probleemseks just PankrS § 150 lg 1 punktis 5 nimetatud kulu eristamist massikohustusest ning tema arvates saab massikohustusi eristada pankrotimenetluse kuludest sellel alusel, kas haldur täidab seadusest tulenevaid ülesandeid võlgnikku esindades või enda nimel pankrotimenetluse läbiviimiseks.²⁴ Selle teooria kohaselt PankrS § 55 lõikes 3 nimetatud halduri põhikohustuste täitmiseks – võlanõuete väljaselgitamine, majandustegevuse jätkamise korraldamine, aruannete esitamine jms – tehtud kulud loetakse pankrotimenetluse kuludeks kuna need on tehtud tema enda nimel pankrotimenetluse läbiviimiseks. Näitlikult oleks selle käsitluse kohaselt siis lepingu sõlmimiseks kasutatav paber pankrotimenetluse kulu ja lepingust tulenev kohustus massikohustus. Ehk halduri ülesande täitmise tagajärg on massikohustus, aga selle ülesande täitmiseks vajalik kulu pankrotimenetluse kulu? Autor leiab, et selline vahetegemine eelnimetatud kuludel ei ole mõistlik, sest mõlema kulugrupi eesmärk on tegelikult pankrotimenetluse läbiviimine ning selleks vajalike tehingute ja toimingute tegemine, olenemata sellest, kas see tehing või toiming on tehtud halduri enda nimel pankrotimenetluse läbiviimiseks või võlgnikku esindades.

Toogem näiteks kinnisvara, mille kommunaalkulud ning muud vara säilitamiseks tehtud tehingud nagu näiteks valveteenus loetakse massikohustuste hulka kuna see on võlgnikku esindades sõlmitud tehing. Ent vara müügiks tehtud kulutused nagu müügikuulutused ja teated liigitatakse pankrotimenetluse menetluskulude alla kuna need on tehtud halduri põhikohustust täites vara müümiseks. Sisuliselt on mõlemad kohustused seotud pankrotivaraga ning vastavad samadele tunnustele – on tekkinud pärast

²⁴ K. Kerstna-Vaks, lk 391

pankrotväljakuulutamist ja halduri poolt sõlmitud tehingute tulemusel. Seega ei peaks autori arvates nimetatud kulusid erinevatesse kategooriatesse liigitama.

Erinevatesse kategooriatesse liigitatud kulud täidetakse erinevalt. See tähendab, et juhul kui varasid ei piisa kõigi kohutuste tasumiseks, siis need kulud, mis liigitatakse massikohustuste alla, tasutakse eelisjärjekorras nendele kuludele, mida liigitatakse pankrotimenetluse kulude hulka. Seega ei ole autori arvates õiglane, et kulud, mis vastavad samadele tunnustele ning kannavad sama eesmärki, rahuldatakse erinevates kategooriates. Pikemalt massikohustuste täitmise teemal peatub autor teises peatükis.

Üheks halduri poolt sõlmitavaks tehinguks on ka õigusabilepingu sõlmimine pankrotimenetluses. Ometigi on õiguskirjanduses tõstatatud küsimus, kuidas käsitleda kulutusi õigusabile, mis võivad olla nii pankrotimenetluse kulu kui massikohustus, sest need võivad olla tekkinud pankrotimenetluse ajal halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutest või ka halduri poolt tehtud vajaliku kulutusena oma ülesannete täitmiseks. Seega, kas nt halduri poolt advokaadiga sõlmitud käsundusleping pankrotis ettevõtja esindamiseks on massikohustus või pankrotimenetluse kulu?²⁵

Probleem õigusabilepingu liigitamisega tekib seetõttu, et pankrotihalduril kui eripädevusega isikul on võlgniku esindamise kohustus. Ühendkuningriikide õiguse kohaselt näiteks ei või haldur teha kulusid ettevõtte nimel selleks, et palgata isikuid täitma ülesandeid, mille jaoks teda ennast on palgatud. Veelgi enam, kui haldur pöördub kohtu poole ilma põhjuseta või kui ta tekitab ebamõistlikke kulusid, võib kohus nõuda, et haldur kannab need kulud ise, ja mitte pankrotis ettevõtte arvelt.²⁶

Riigikohus on jõudnud järeldusele, et õigusabileping tuleb lugeda halduri tehtud tehingust tekkinud kohustuseks²⁷ ning seega liigituks see PankrS § 148 lg 1 punkti 1 kohaselt massikohustuste alla.

Autor leiab, et kuna see kulu vastab massikohustuse tunnustele – on tekkinud pärast pankrot väljakuulutamist ning sõlmitud halduri poolt, pole põhjust, miks käsitleda seda lepingut teistmoodi kui mõnda muud pankrotimenetluses sõlmitavat lepingut. Seetõttu tuleks ka õigusabileping liigitada massikohustuse alla.

²⁵ K. Kerstna-Vaks, lk 391

²⁶ R.Pennington. Pennington's Corporate Insolvency Law. Butterworths.London, Edinburgh, Dublin.1997, lk282

²⁷ RKTKo 3-2-1-47-06

Seega kuna nii PankrS § 148 lg 1 punktis nimetatud „halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutest ja muudest toimingutest tekkinud kohustused“ kui ka § 150 lg 1 punktis 5 nimetatud „halduri tehtud vajalikud kulutused oma ülesannete täitmiseks“ vastavad ühtedele ja samadele tunnustele ning täidavad sama eesmärgi, ei ole autori arvates neil kohustustel sisulist vahet. Autori hinnangul puudub vajadus nende kohustuste eristamiseks ning seega võiks need kulud kanda ühise nimetaja alla. Kuna need kulud vastavad oma olemuselt kõik massikohustuse tunnustele – on tehtud pärast pankroti väljakuulutamist ja halduri poolt, võikski need kulud olla autori hinnangul massikohustused.

1.2.3 Menetluskulud

Üheks probleemseks kululiigiks pankrotimenetluses on kohtukulud – kas pankrotimenetluses kantavad kohtukulud on massikohustused või pankrotimenetluse kulud? PankrS § 150 lg 1 punkti 1 kohaselt liigitatakse pankrotimenetluse kulude alla ka menetluskulud. Arusaamatuks jääb, kas ainult pankrotimenetluse menetluskulud kuuluvad pankrotimenetluse kulude alla või ka kulud, mis on tekkinud võlgnikuga seoses mõne teise kohtumenetluse kaudu.

K. Kerstna –Vaks liigitab kohtukulud vastavalt sellele, kas haldur tegutseb „oma menetluse“ ehk siis võlgniku pankrotimenetluse raames, mis juhul jäävad kulud § 150 lg 1 p 1 raames pankrotimenetluse menetluskulude alla või siis tegutseb haldur teises kohtumenetluses, mis juhul käivad sellega seotud kulud massikohustuste alla.²⁸

Sama kinnitab ka Riigikohus, et PankrS § 148 lg 1 p 1 järgi on massikohustuseks pankrotimenetluse ajal halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutest ja muudest toimingutest tekkinud kohustused nagu nt kohustused, mis on tekkinud varasemate kohtumenetluste jätkamisest halduri poolt. Aga näiteks menetluskulud, mis tekkisid võlausaldajale kohtumenetluses, milles kuulutati ekslikult teist korda välja hageja pankrot, on teise pankrotimenetluse kõrvaldamisest tekkinud kohustused ja need ei ole halduri muudest toimingutest tekkinud kohustusteks PankrS § 148 lg 1 p 1 tähenduses²⁹ ning seega ei saa neid lugeda massikohustuseks.

²⁸ K. Kerstna-Vaks, lk 392

²⁹ RKTKm 3-2-1-116-09

Ühendkuningriikides on haldur enda alustatud menetluse kulude eest ise vastutav, ent kui ta just ebaõigesti ei käitunud, hüvitatakse talle need kulud.³⁰

Tartu Maakohtu arvates on olukorras, kus kohtumenetlus on alanud enne pankroti väljakuulutamist, kuid jätkub ja saab lõpplahendi, sh menetluskulude osas pankrotimenetluse ajal, menetluskulude saatus ebaselge, sest kui sellises menetluses mõistetakse menetluskulud välja võlgnikult või haldurilt, ei ole selge, kas tegemist on tavalise pankrotimenetluse nõudega, massikohustusega või hoopis millegi muuga.³¹

Autori hinnangul enne pankroti väljakuulutamist alanud kohtumenetluses väljamõistetud kohtukulud ei tohiks kuuluda massikohustuste alla kuna need ei vasta massikohustuste tunnustele. Isegi kui kulud mõistetakse välja pärast pankroti väljakuulutamist, on menetlus alanud juba enne pankrotti ja seega saab tõenäoliselt olla tegu nõudega, mis tekkis enne pankroti väljakuulutamist.

1.2.4 Ajutise halduri tehtud kulud

Pankrotihalduri üheks olulisemaks kohustuseks on vara valitsemine ja selle säilitamine hilisema realiseerimise eesmärgil ning seetõttu on oluline garanteerida, et ta neid ülesandeid ka täita saaks. Massikohustuste võtmine on viis, kuidas ta seda teha saab. Kuigi ka ajutisel halduril on kohustus võlgniku vara säilitada (PankrS § 22 lg 2 p 3), ei loeta Eesti õiguskorras ajutise halduri tehtud kulutusi massikohustuste hulka.

Saksa pankrotiseaduse kohaselt ei ole üldjuhul ajutisel halduril ilma kohtu igakordse volitusega pädevust võtta hilisemat pankrotivara koormavaid kohustusi (InsO § 21 lõige 2 punkt 1). Ajutise halduri õigused sõltuvad kohtu diskretsioonist. Tavaliselt jääb ettevõtja juhtimine juhatuse kätte, ent varade müügiks on vajalik ajutise halduri nõusolekut. Selline haldur on nn nõrk ajutine haldur.³² Sellel juhul on pankroti väljakuulutamise staadiumis ajutise halduri heakskiidul võetud kohustuste puhul enamjaolt tegemist vaid pankrotinõuetega.³³

³⁰ F.Tolmie. Introduction to Corporate and Personal Insolvency Law. London Sweet & Maxwell 1998, lk 369

³¹ Justiitsministeerium, Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt lk 83,84

³² C. Mallon (Editor) The Restructuring Review, United Kingdom, Law Business Research Ltd, 2010, lk 141

³³ Münchener, Rn25

Olenevalt asjaoludest võib kohus loa anda nn tugevale ajutisele haldurile, kellele antakse ka varade käsutusõigus.³⁴ See tähendab, et pankroti väljakuulutamise tagajärjed muutuvad tagasiulatuvalt kehtivaks. Selle kaudu kaitstakse lepingupartnereid, kelle koostööst ajutine haldur menetluse läbiviimisel sõltub. Seega InsO § 55 lõike 2 kohaselt loetakse massikohustuseks ka enne pankrotimenetluse alustamist ajutise halduri tehtud kulutused, kui talle on võlgniku vara käsutamise õigus üle läinud (InsO § 22 lg 1).³⁵

Järelikult kui tegemist on nn tugeva ajutise halduriga, muutuvad tema poolt võetud kohustused automaatselt massikohustusteks. Seega on Saksa õiguses peetud vajalikuks kaitsta neid võlausaldajaid, kellega teeb tehinguid ajutine pankrotihaldur pankrotivara säilitamise eesmärgil. Selleks vahendiks on valitud nõuete eelistamine pankrotinõuetele läbi massikohustuste.

Töö autor on arvamisel, et ajutise halduri tehtud kulud ei tohiks kuuluda massikohustuste alla, kuna need ei vasta massikohustuste tunnustele. Ajutise halduri tehtud kulud on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ning seega tingimus, et nõue peab olema tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist, pole täidetud. Nõudeid, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist, ei tohi lubada sätestada massikohustusteks ainult seetõttu, et neid soovitakse eelistada teistele nõuetele, sest selline liigitamine rikub võrdse kohtlemise põhimõtet.

Samas võib siinkohal tõstata küsimuse, et kui nii haldur kui ka ajutine haldur vastutavad võlgniku vara säilimise eest ning vajadusel peavad sellega seoses kulusid kandma, siis miks ühel juhul liigitatakse need pankrotimenetluse kuludeks, ent teisel juhul massikohustusteks? Mõlemal juhul – nii pankrotieelsed kui järgsed kulutused on tehtud ühe eesmärgi nimel, milleks on vara säilitamine. Seega võiks kaaluda, kas neid peaks ka samamoodi tasuma.

Teiseks seisneb ajutise halduri probleem aga selles, et võlausaldaja, kes on teadlik pankroti väljakuulutamise ohust või selle tõenäosusest (nt pankrotiavaldus on juba esitatud ning määratud on ajutine haldur), ei soovi teha tehinguid peagi pankrotistuva isikuga kuna tema nõue ei saa suure tõenäosusega rahuldatud. Samas võib aga ülioluline olla, et keegi potentsiaalse pankrotis ettevõtjaga ikkagi tehinguid teeks. Ühe näitena võiks tuua OÜ Rey Seakasvatuse pankrotimenetluse (pankrot kuulutati välja 17.09.2015.a). Enne pankrotti oli tekkinud probleem, kus ettevõtjal puudusid vahendid, et seakarja toita ning ka ajutisel halduril polnud vastavaid vahendeid. Nüüd ühelt poolt on ka ajutisele haldurile seadusega pandud kohustus vara säilitada, samas pole reguleeritud, milliste vahendite arvelt seda tegema peaks?

³⁴ C. Mallon (Editor) *The Restructuring Review*, lk 141

³⁵ Münchener, Rn 25

Samale probleemile on juhtunud tähelepanu ka maksejõuetuse revisjon, leides, et analüüsi vajaks ka juhtumid, kus pankrotivaraks on erivara nagu seda on näiteks loomad.³⁶

Ajutise halduri kulud lähevad väljamaksete järjekorras pankrotimenetluse kulude alla, aga kulutuste tegemine selle vara säilimiseks on ülioluline, sest vastasel korral võib olla lausa raugemise oht. Seega miks ei peaks neid käsitlema samamoodi kui massikohustusi, mis on samuti kohustused, mille eesmärk on takistada vara vähenemist ning seeläbi võlausaldajate kahju suurenemist?

Kuigi Eesti pankrotiseaduse loomisel võetakse eeskuju just Saksa õigusest, ei oleks autori hinnangul õige lähenemine kuulutada enne pankrotti tekkinud kohustusi massikohustusteks, küll aga tasuks autori arvates kaaluda, kas ka mitte ajutise halduri tehtud vara säilitamiseks vajalikke kulutusi mõista massikohustustega võrdsetel alustel täidetavaks – sellisel juhul oleks ka võlausaldajatel rohkem soovi vastu tulla, teades, et nende nõuded tasutakse enne teisi.

Kokkuvõttes leiab autor, et kuna ajutise halduri poolt tehtud kulutused pankrotivara säilimiseks ei vasta massikohustuse tunnustele, sest need ei ole tehtud pärast pankroti väljakuulutamist, ei peaks neid ka vastavalt kvalifitseerima. Samas on autori arvates tegu siiski oluliste kuludega, mida tehakse kõigi võlausaldajate huvides ja seetõttu võiks ka ajutise halduri poolt vara säilimiseks tehtud kulutusi käsitleda võrdväärselt halduri poolt tehtud kulutustega ning nende kohustuste täitmisel asetada need massikohustustega samasse või isegi paremasse positsiooni.

³⁶ Justiitsministeerium. Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt, lk 162

1.3 MASSIKOHUSTUSTE ERISTAMINE PANKROTIMENETLUSES ESITATAVATEST NÕUETEST

1.3.1 Massikohustuste pankrotimenetluses esitatavatest nõuetest eristamise olulisus

Massikohustuste eristamine pankrotimenetluse nõuetest on oluline seetõttu, et massikohustused tasutakse enne jaotise alusel tehtavaid väljamakseid nõuete tekkimise järjekorras. Seega massivõlausaldajal on selge eelis, sest tema nõue makstakse eelduslikult välja täies ulatuses, lisaks ei toimu massivõlausaldajate nõuete kaitsmist. Kuna massivõlausaldajate nõuded kuuluvad pankrotivarast täies ulatuses rahuldamisele, ei võta nad pankrotimenetlusest tegelikult osa.³⁷

Menetluse jooksul tekkinud kulude eelistamine põhineb arusaamal, et võlausaldajate ühine huvi on läbi halduri suurendada jagamisele kuuluvat vara ja seega on vajalik aktsepteerida tema tehtud tehingutest ja toimingutest tekkinud kohustusi.³⁸

Massikohustuse üheks tunnuseks oli see, et kohustus peab olema tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist. Pankrotinõue on nõue, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist (PankrS § 8 lg 3). Seega üldreegli kohaselt piir massikohustuste ning pankrotinõuete vahel on pankroti väljakuulutamise hetk – nõuded, mis tekkisid võlgnikul enne pankroti väljakuulutamist, on pankrotinõuded ning need tuleb vastavalt esitada nõuetena pankrotimenetlusesse ja nende suhtes toimub nõuete kaitsmine ning pärast pankroti väljakuulutamist tekkinud kohustused on massikohustused.

Soomes liigitatakse enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuded pankrotimenetluse nõuete alla ja pärast pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuded massikohustuste alla.³⁹

Saksamaa õiguse järgi loetakse pankrotivõlausaldajateks isikud, kellel on nõuded võlgniku vastu pankroti väljakuulutamise kuupäeva seisuga (InsO § 38).

Järelikult selleks, et eristada massikohustust pankrotinõudest, on vaja määratleda nõude tekkimise aeg. Soome õiguskirjanduses on väljendatud seisukoht, et kogu nõude aluseks olevaid asjaolusid ei pea olema võimalik liigitada pankrotieelsesse aega, piisab ka sellest, et oluline osa nõude õiguslikust alusest tekkis enne pankrotti. Olulisust hinnatakse selle järgi,

³⁷ Münchener, Rn18

³⁸ A. Keay, P. Walton. *Insolvency Law: Corporate and Personal*, Pearson Education Limited 2003, lk 401

³⁹ R.Koulu, E. Havansi, E.Korkea-Aho, H.Lindfors, J.Niemi, *Insolvenssioikeus*, Helsinki, 2011, lk 342

kas kohustus on täielik või tingimus saanud.⁴⁰ Näiteks garantiinõue võib tekkida pärast pankroti väljakuulutamist juhul kui põhivõlgnik ei ole oma kohustust täitnud ning nõue pööratakse garantii andja ehk võlgniku vastu. Eesti õiguses loetakse pankroti väljakuulutamisea võlausaldajate nõuete täitmise tähtpäev saanud (PankrS § 42).

Soome õiguses reguleerib seda erisäte, mille puhul vaadatakse, millal garantii on antud ehk millal võlgnik nimetatud kohustuse võttis, mitte aga seda, millal vastav nõue esitatakse.⁴¹ Seega määravaks faktoriks, kas nõue kuulub pankrotinõude hulka või mitte, ei ole mitte nõude esitamise aeg, vaid millal vastav kohustus tekkis.

Kokkuvõttes massikohustuste eristamine pankrotinõuetest on oluline seetõttu, et massikohustused tasutakse enne pankrotinõudeid. Selleks, et eristada massikohustusi pankrotimenetluses esitatavatest nõuetest, on vaja määratleda kohustuse tekkimise aeg, mis osal juhtudel võib olla problemaatiline.

1.3.2 Nõuded, mis tulenevad halduri õigusest nõuda lepingu täitmist

Õiguse üks üldpõhimõte on *pacta sunt servanda* ehk lepingut tuleb täita. Pankrotiseadus sätestab sellest üldpõhimõttest erandi, mille kohaselt halduril on õigus võlgniku poolt sõlmitud lepingust tulenev seni täitmata kohustus täita ja nõuda teiselt poolelt tema kohustuse täitmist või loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest (PankrS § 46 lg 1).

Pankrotimenetluse algatamisel on halduri või kohtu nõusolekul võimalik poolte vaheline leping lõpetada, kui mõlemad pooled pole veel oma kohustusi täielikult täitnud.⁴² Kui aga haldur nõuab nende täitmist pankrotivarasse või kui neid tuleb täita pärast menetluse alustamist, tekivad vastastikustest lepingutest massikohustused.⁴³

Maksejõuetusõiguse revisjon märkis oma raportis, et üldine otsustuskriteerium lepingute jätkamise või lõpetamise kohta peaks UNCITRALi ja *Doing businessi* kohaselt lähtuma sellest, kas lepingu täitmine on äriühingule hädavajalik, koormavatest lepingutest tuleks

⁴⁰ R.Koulu, jt. Insolvessioikeus, lk.341

⁴¹ R.Koulu, jt. Insolvessioikeus, lk 342

⁴² International Monetary Fund. Orderly & Effective Insolvency Procedures. Key Issues. Legal Department . 1999. Arvutivõrgus <http://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/#liquid> (25.04.2016)

⁴³ Münchener, Rn 23

loobuda ning eelisseisundi andvad või allapoole turuhinda tehtud tehingud tuleks kehtetuks tunnistada ehk tagasi võita.⁴⁴ Järelikult pankrotipesal on õigus valida, milliste lepingute täitmist ta soovib jätkata, ning näiteks elektrienergialepingu puhul ei ole teenusepakkujal õigust lepingut pankroti tõttu lõpetada, kui haldur soovib selle täitmist jätkata.⁴⁵

Seega teatud juhtudel, kui lepingulise kohustuse ese on jagatav ning teine pool on oma kohustuse pankroti väljakuulutamise hetkeks täitnud ainult osaliselt ja osaline täitmine tehakse pärast pankroti väljakuulutamist, jaguneb nõue nii pankrotinõudeks kui massikohustuseks. Näiteks siis eelmainitud elektrienergia lepingust tulenevad kohustused enne pankroti väljakuulutamist on pankrotinõuded ja pärast pankroti väljakuulutamist massikohustused.

Saksa õiguskirjanduses on leitud, et kui pankrotimenetluse alustamise hetkeks on vastastikune leping mõlema poole poolt täitmata, ei või neid ülesjäänud täitmisenõudeid pankrotimenetluse alustamise tõttu enam täita ja lepingu poolt käsitletakse oma pankrotivara vastu suunatud nõudega pankrotivõlausaldajana. Aga kui haldur otsustab nõuda lepingu täitmist, käsitletakse nõuet massikohustusena.⁴⁶

Soome pankrotiseadusesse lisati 2004. a kohustuslik säte seoses kohustuste täitmise jätkamisega, mille kohaselt on võlgniku lepinguline osapool kohustatud küsima pankrotis võlgnikult, kas ta on valmis eelnevalt sõlmitud kokkulepet täitma ning teisel poolel ei ole õigust lepingust taganeda, kui pankrotipesa teatab mõistliku aja jooksul, et soovib lepingu täitmist jätkata ning tagab oma kohustuste täitmist.⁴⁷

Eesti pankrotiseaduse alusel, kui haldur nõuab lepingu teiselt poolelt lepingu täitmist, võib teine pool nõuda, et haldur tagaks võlgniku kohustuse täitmise, vastasel korral võib teine pool keelduda oma kohustuse täitmisest (PankrS § 46 lg 5).

Teatud erandjuhtudel aga ei ole halduril õigust otsustada, kas pärast pankroti väljakuulutamist lepingut täita või mitte – PankrS §-s 48 on sätestatud turu- või börsihinnaga seotud kohustuste täitmisel erisus põhireeglist ehk nimetatud kohustuste puhul tal valikuvabadus puudub. Antud juhul ei saa haldur nõuda teiselt poolelt kohustuse täitmist, vaid saab üksnes esitada kohustuse täitmata jätmisest tuleneva nõude, seega saab nimetatud nõue kuuluda

⁴⁴ Justiitsministeerium. Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt, lk 79

⁴⁵ HE 26/2003 Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

LaVM 6/2003. Arvutivõrgus <https://www.edilex.fi/he/20030026> (20.01.2015)

⁴⁶ Münchener, Rn 23a

⁴⁷ Castren & Snellmann. Reform of the Finnish Insolvency regulation. Memorandum. 2005. Arvutivõrgus <http://iiiiglobal.org/component/jdownloads/finish/57/635.html> (11.02.2015)

üksnes pankrotinõude alla. Seletuskirja kohaselt tuleneb erandregulatsiooni nõue krediitiasutuste jaoks väljatöötatud nn Baseli reeglitest ning selle eesmärgiks on vältida spekulereimist turu- või börsihinnast tulenevate hinnavahede kaudu.⁴⁸

Teine erand kehtib omandireservatsiooniga müüdud vara suhtes. Juhul kui müüja on pankrotis ja ta on müünud asja ostjale omandireservatsiooniga, siis kuulub asi põhimõtteliselt pankrotivara hulka.⁴⁹ Seega omandireservatsiooniga asja ostnud isiku kaitseks on PankrS § 49 lõikes 1 sätestatud, et kui võlgnik on enne pankroti väljakuulutamist müünud vallasasja omandireservatsiooniga ning ka valduse ostjale üle andnud, siis tuleb müügileping mõlemapoolselt lõpule viia ning haldur võlgniku esindajana ei saa teostada talle muidu § 46 kohaselt kuuluvat valikuõigust. Seega on ostjal antud juhul seadusega kaitstud õigus ostuhinna tasumisel saada omandireservatsiooniga ostetud vallasasi enda omandisse. Juhul kui aga võlgnik on ostnud asja omandireservatsiooniga, säilib halduril võlgniku esindajana §-s 46 sätestatud valikuõigus.⁵⁰

Seega on seadusandja tegelikult loonud olukorra, kus teisel poolel pole õigust lepingu täitmisest loobuda juhul kui haldur on tagatise andnud. Järelikult nõue võlgniku vastu, mis on tekkinud kohustuse täitmisest pärast seda, kui haldur on teiselt poolelt nõudnud kohustuse täitmist, on massikohustus kuna see tekkis pärast pankroti väljakuulutamist ja halduri tegevuse tulemusel.

PankrS § 148 lg 1 p 2 loeb massikohustuseks võlgniku poolt täitmata lepingutest tulenevad kohustused, kui haldur on jätkanud kohustuse täitmist või teatanud, et kavatseb nõuda lepingu täitmist. Autor leiab, et nimetatud sätte puhul on tegu õige massikohustusega, sest tegu on kohustusega, mis on tekkinud pärast pankrotti ja see kohustus jätkub halduri toimingute tulemusel. Ühtlasi on jätkuv kohustus eelduslikult pankrotivõlausaldajate huvides.

Kui nõude puhul, mis on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist, ei ole liigitamisega raskusi, siis probleeme võib tekkida nende nõuetega, mis on jätkuvad kohustused.⁵¹ Juhul kui nõue hõlmab nii pankrotieelset kui –järgset perioodi ja lepingulise kohustuse ese on jagatav ning teine pool on oma kohustuse pankroti väljakuulutamise hetkeks täitnud ainult osaliselt, siis vastavalt pankrotiseaduse seletuskirjale jagatakse nõue võlausaldaja pankrotinõudeks ning massikohustuseks, sealjuures osa tarnest, mis tehti enne pankroti väljakuulutamist, moodustab

⁴⁸ Pankrotiseaduse seletuskiri lk 84,85

⁴⁹ P.Varul, I.Kull, V.Kõve, M.Käerdi Võlaõigusseadus II 2.-7.osa (§§ 208-618) Kommenteeritud väljaanne. Juura. Tallinn. 2007, lk 77

⁵⁰ Pankrotiseaduse seletuskiri lk 85; P. Varul jt. Võlaõigusseadus II Komm., lk 78

⁵¹ V. Finch. Corporate Insolvency Law. Cambridge University Press. 2002, lk 424

pankrotinõude ning kui ettevõtja tegutsemise jätkamiseks on vajalik tarnelepingu jätkuv täitmine, siis see moodustab massikohustuse.⁵²

Riigikohus on selgitanud, et pankrotiseadus ei võimalda lugeda enne pankroti väljakuulutamist tekkinud kohustusi massikohustuseks. Pankrotihalduri poolt kestvussuhtest tuleneva perioodilise makse tasumise kohustuse täitmine võlgniku pankrotimenetluse ajal ei anna alust käsitada enne pankroti väljakuulutamist sama kestvussuhte alusel tekkinud varasemate perioodiliste maksete võlgnevust massikohustusena.⁵³

Näiteks Itaalia pankrotiseaduse kohaselt pankroti väljakuulutamise tagajärjel üldreegli järgi kehtivad lepingud peatatakse kuni haldur pankrotitoimkonna nõusolekul kas jätkab lepingut või lõpetab selle. Teatud tehingute jaoks on sätestatud erijuhud, näiteks müümisel omandireservatsiooniga, juhul kui pankrotti läheb ostja, võib pankrotihaldur pankrotitoimkonna nõusolekul tehingus võlgniku asemele astuda ent peab andma tagatise juhaks kui ei maksa müüjale kogu täishinda⁵⁴. Antud normi puhul võiks tuua paralleeli Eesti menetlusega, kus lepingu täitmist jätkaval teisel poolel tekib õigus nõuda massikohustuse lepingulist tähtaegset täitmist või siis nõuda oma õiguste kaitset pankrotihaldurilt või pöörata nõue täitmisele.

Huvitav erisus aga võrreldes Eesti pankrotiseadusega on Itaalias see, et juhul kui haldur astub võlgniku asemele ja jätkab kestvuslepingu täitmist, on ta kohustatud tasuma kogu võlgnetava summa ka nende teenuste ja kaupade eest, mis on eelnevalt saadud ehk ka pankrotinõuded muutuvad massikohustusteks.⁵⁵

Itaalia lähenemine annab võlausaldajale suurema huvi jätkata võlgnikuga lepingu täitmist, ent pankrotinõuete käsitlemine massikohustustena rikub võrdse kohtlemise printsiipi ning paneb teised pankrotivõlausaldajad halvemasse olukorda.

Autor leiab, et kestvussuhtest tuleneva perioodilise makse tasumine pärast pankroti väljakuulutamist massikohustusena ei anna alust käsitleda ka enne pankroti väljakuulutamist tekkinud võlgnevusi massikohustustena seetõttu, et enne pankroti väljakuulutamist tekkinud kohustus ei vasta massikohustuste tunnustele.

⁵² Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri, lk 84

⁵³ RKTKm 3-2-1-59-12

⁵⁴ The Italian Bankruptcy Law Art 72, lk 46 Arvutivõrgus

https://www.iiiglobal.org/sites/default/files/the_italian_bankruptcy_law.pdf

⁵⁵ The Italian Bankruptcy Law Art 74 , lk 48

1.3.3 Keskkonnakahjunõuded

Keskkonnakahjunõuded on sellised nõuded, mille puhul on keeruline määratleda nõude tekkimise aega ning tulenevalt sellest on keeruline määratleda, kas keskkonnanõuded on massivõlad või pankrotinõuded. Maksejõuetuse revisjon märkis samuti lahendamist vajava üksikküsimuse all keskkonnateema, millele tuleks tähelepanu pöörata ning analüüsida, kuidas käsitleda keskkonnakahjuga seonduvaid nõudeid pankrotimenetlus nii juhul, kui need on tekkinud enne pankrotimenetluse algust kui ka selle kestel.⁵⁶

EL direktiiv 2004/35/EÜ⁵⁷ sätestas EL liikmesriikidele kohustuse tagada põhimõttel „saastaja maksab“ põhinev keskkonnavastutuse süsteem keskkonnakahjustuste ärahoidmiseks ja parandamiseks. „Saastaja“ võib aga olla nii tegutsev ettevõtja kui ka ettevõtja, kelle suhtes on välja kuulutatud pankrot. Teadaolevalt ei ole aga pankrotivaras piisavalt vahendeid, et kõigi võlausaldajate nõudeid rahuldada ning kuidas siis panna või kas peaks panema pankrotis saastaja maksma?

Põhjamaade-Balti võrgustiku soovitude kohaselt peaks maksejõuetusõigus nägema ette reeglid, kuidas käsitatakse keskkonnanõudeid, mis seisnevad keskkonnakahju ärahoidmises või selle heastamises, juhul, kui selle on tekitanud võlgniku majandustegevus. Soovituste järgi peaks üldjuhul määratlema keskkonnanõuded lähtudes klassikalisest liigitusest pankrotinõuete ja massikohustuste vahel, kui ei ole sätestatud teisiti. Seega peaks olema pankrotimenetluse nõudeks need keskkonnanõuded, mis on tekkinud võlgniku tegevusest enne pankrotimenetluse algust ja massikohustused siis pärast menetluse algust tekkinud nõuded. Samas aga soovitatakse, et kahju ennetavad või kahju likvideerivad keskkonnanõuded, mis on seotud konkreetse varaga, nt kinnisvaraga, peaks saama tasutud konkreetse vara müügist, olenemata sellest, kas nõue on tekkinud enne või pärast pankrotimenetluse algust ning osas, milles nõue jääb tasumata, võiks liigitada teiste pankrotimenetluse nõuetega ühte rahuldamisjärku.⁵⁸

⁵⁶ Justiitsministeeriumi Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt, lk 48

⁵⁷ EL direktiiv 2004/35/EÜ keskkonnavastutusest keskkonnakahjustuste ärahoidmise ja parandamise kohta. Euroopa Liidu Teataja L 143, 30/04/2004 lk 0056 – 0075

⁵⁸ Nordic-Baltic Recommendations on Insolvency Law. June 2015, lk 42 Arvutivõrgus

http://www.swedishbankers.se/Documents/Nordic-Baltic%20Recommendations%20on%20Insolvency%20Law_Final%20draft%20June%202015.pdf

Autor põhimõtteliselt nõustub eeltooduga, et üldjuhul peaks ka keskkonnanõudeid liigitama nõ klassikalistel alustel, ent probleem tekibki alles olukorras, kus keskkonnakahju on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist, aga kahju ise ilmneb hiljem.

R. Goode tõstatas küsimuse, et olukorras, kus ettevõtja on enne likvideerimist põhjustanud keskkonnakahju, ning need kahjud avastatakse pärast, siis kas on õigus neid nõudeid käsitleda kui eesõigusnõudeid teiste võlausaldajate suhtes?⁵⁹

Ilmselgelt kahjunõude, mis on tekkinud ja mis heastatakse enne pankroti väljakuulutamist, liigitamisega pankrotimenetluse kulude alla probleeme ei ole.

Ent juhul kui enne pankroti väljakuulutamist tekkinud kahju ilmneb pärast pankroti väljakuulutamist, siis kas haldur kui võlgniku esindaja on kohustatud kahju heastamise korraldama, sest haldurile on üle läinud pankrotivara valitsemise kohustus. Kas sellisel juhul tuleks kahju heastamise kulud kanda kui massikohustused?

Autor leiab, et haldur peab täitma talle seadusega pandud kohustusi, milleks muu hulgas on ka vara valitsemine. Kuna kohustus tegutseda tekkis halduril pärast pankroti väljakuulutamist, siis autori arvates saab need kohustused lugeda massikohustuseks.

Samas, kui haldur keeldub heastamast keskkonnakahju, mis on tekkinud enne pankrotimenetlust ja Keskkonnaamet rakendab heastamismeetmeid vastavalt asendustäitmise ja sunniraha seadusele (KeVS § 15 lg 3)⁶⁰ ning asendustäitmise kulud ja sunniraha nõutakse sisse täitemenetluse seadustikus sätestatud korras nagu kohtuotsusest tulenev rahaline nõue (ATSS § 15 lg 1)⁶¹, siis kas vastav kohustus on pankrotinõue või massikohustus?

P.R. Wood on käsitlenud keskkonnanõudeid ning leidnud, et kui nõue tekib pärast menetluse algatamist ning haldur on selle eest vastutav, peab ta täitma vastavalt pädeva organi korraldusi või ettekirjutusi. Ja kui see amet ise kahjud eemaldab, on esitatav nõue eelistatud seisuses kõigi teiste nõuete vastu ehk siis väljamakstav enne teisi pankrotimenetluse nõudeid, ent mitte enne pandiga tagatud nõudeid. Samas, kui korraldus või ettekirjutus on esitatud enne menetluse algatamist, ning neid ei täidetud, siis pädeva organi poolt tehtud koristustööd jms on tavaline pankrotimenetluse nõue.⁶²

⁵⁹ R. Goode. Principles of Corporate Insolvency Law, Student Edition. 4th Edition. London, Sweet & Maxwell 2011, lk 255, 256

⁶⁰ Keskkonnavastutuse seadus, RT I, 10.11.2015, 8

⁶¹ Asendustäitmise- ja sunniraha seadus, RT I, 12.07.2014, 29

⁶² P.R. Wood. The Bankruptcy Ladder of Priorities, lk 223

Sama probleemi on üritanud lahendada ka Soome õigusteadlased, kes vaidlevad selle üle, kas keskkonnakahjud on massikohustused või nõue, mis rahuldatakse *pari passu* põhimõttel proportsionaalselt koos teiste võlgadega? Kui pankrotis olevale ettevõtjale tehakse ettekirjutus, siis kas vastavat kohustust saab käsitleda massikohustusena, kui probleem tekkis juba enne pankroti väljakuulutamist? Soome Kõrgem Halduskohus tegi 2003.a otsuse, mille kohaselt pankrotipesa peeti kahju eest vastutatavaks kuna antud juhtumi puhul oli ta jätmete valdaja jäätmeseaduse mõttes ja jätmete jätkuv ladustamise oli seadusega selgelt vastuolus ning riivas tugevalt avalikke huve.⁶³

Helsingi Ülikooli dotsent Tuomas Hupli oli arvamisel, et viidatud 2003.a. otsus oli üksikjuhtum ning keskkonnanõuded peaksid kuuluma kas massikohustuste või võlanõuete hulka tulenevalt sellest, kas need on tekkinud enne või pärast pankroti väljakuulutamist ning keskkonnaõigusel ei ole siinkohal tähtsust ja lisab, et ka keskkonnavõlad on võlad ning pankrotimenetluse üks põhimõtetest on võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte.⁶⁴

R. Goode on viidanud kohtulahendile, mille kohaselt printsiipi „saastaja maksab“ ei saa kohaldada juhtudel, kui saastajal ei ole võimalik maksta ja seeläbi nõuda makse pandita võlausaldajate poolt enne nende nõuete rahuldamist eelkõige seetõttu, et likvideerija hoiab varasid võlausaldajate huvides ning tingimustes. Ei ole põhjust, miks selline nõue ei peaks alluma võrdse kohtlemise põhimõttele.⁶⁵

Soome kohus on 2014.a teinud otsuse, mille kohaselt tasu, mis määrati küll pärast pankroti väljakuulutamist ent keskkonnaloa taotluse eest, mille menetlus algatati enne pankroti väljakuulutamist, on ainult võlgniku vastutus ning ei kuulu massikohustuste hulka.⁶⁶

Autor leiab, et kui menetlus alustati enne pankroti väljakuulutamist, ei saa nõue kuuluda massikohustuste hulka, sest see ei vasta massikohustuse esimesele ja kõige olulisemale tunnusele, milleks on see, et nõue peab olema tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist.

Soome õiguskirjanduses on valitsev vaatenurk, mille kohaselt pankrotipesal ei lasu vastutust selle alusel, et ta on nt ohtlike jätmete valdaja ning seetõttu ei ole ta ka kohustatud

⁶³ 25.08.2003/1938 KHO:2003:51, arvutivõrgus

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/2003/200301938?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=%20ongelmaj%C3%A4tteiden%2A%20massavelka%2A>, (09.02.2015)

⁶⁴ Matti Tyynysniemi. Oikeustieteilijät ovat erimielisiä Talvivaaran ympäristövastuista. 27.11.2013 Arvutivõrgus <http://www.hs.fi/talous/a1385446907087>, (09.02.2015)

⁶⁵ R. Goode, lk 256, 257

⁶⁶ KHO:2014:132 Arvutivõrgus

<http://www.kho.fi/fi/index/paatoksia/vuosikirjapaatokset/vuosikirjapaatos/1408970303941.html> (09.02.2015)

varasemalt tekkinud reostustagajärgi likvideerima. Kui aga pankrotis ettevõtja on jätkanud tegevust, leitakse, et vastutus on olemas.⁶⁷

Töö autori arvates ei saa keskkonnakahjusid juhul, kui kahju on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist, käsitleda massikohustustena. Kuna kahju on tekkinud varem, liigitub see nõue pankrotimenetluse nõuete alla.

Keskkonnakahju heastamise kulu aga võib sellest hoolimata, et kahju tekkis varem, kuuluda just massikohustuste alla, kui selleks tehakse reaalseid toiminguid pärast pankroti väljakuulutamist halduri poolt või seaduse alusel.

Ehkki enne pankroti algatamist tekkinud kahjude hüvitamine on autori arvates vastuolus võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttega, võivad ühiskondlikud huvid üles kaaluda selle rikkumise.

Autor usub, et sarnaseid valdkondi, kus ühiskondlik huvi on ülekaalukam kui pankrotivõlausaldajate huvid, esineb veel – nt põllumajandusvaldkond, kus elus vara ehk loomad, linnud jms vajaksid pankrotimenetluses kindlasti erilist kaitset. Näiteks on selline eriline kaitse olemas merivõlgadel ja osal nõuetel, millel tulenevalt Rahvusvahelisest merivõlgade ja pantide konventsioonist on eelis kõigi teiste kohustuste ees⁶⁸, olenemata pankrotist ja teistest võlausaldajatest. Iseküsimus on, kas see kaitse on vaja luua läbi nõuete eelistamise massikohustuseks liigitamise kaudu. Autor leiab, et selliste nõuete paigutamine massikohustuste alla, mis massikohustuste tunnustele ei vasta, ei oleks õiglane. Ning sellistes valdkondades, kus on suurem ühiskondlik huvi, võiks kaaluda teisi variante, mis tagaks nende nõuete täitmise, nagu näiteks sundkindlustused.

⁶⁷ R. Koulu, jt. *Insolvenssioikeus*, lk 374

⁶⁸ Rahvusvaheline merivõlgade ja pantide konventsioon, RT II 2002, 37, 175. Artikkel 5.

1.4 MASSIKOHUSTUSED, MIDA VÕIKS EELISTADA TEISTELE MASSIKOHUSTUSTELE

1.4.1 Töötasunõuded

Pankrotimenetluses nõude kunstlik määratlemine massikohustuseks on olnud üks viis, kuidas eelistada teatud võlausaldajate grupe ning enamasti on nendeks töönõuded.⁶⁹ Seega autori arvates väärivad massikohustuste käsitlemisel eraldi tähelepanu töötasunõuded.

Miks üldse eelistatakse töötajate nõudeid, on P.R. Woodi arvates muu hulgas seetõttu, et esineb kaastunne töötaja suhtes, kes kaotab elatise ning vahel poliitiline filosoofia, mis seab töötajate huvid esikohale.⁷⁰

Euroopa Liit peab töösuhetest tulenevate nõuete kaitsmist väga oluliseks ning leiab, et töötajate ja töökohtade kaitsmiseks tuleks üldiste kollisiooninormide kohaselt määrata vastava õigusega kindlaks, millist mõju avaldab maksejõuetusmenetlus töösuhte jätkumisele või lõpetamisele ning töösuhte poolte õigustele ja kohustustele. Lisaks ka kõik muud maksejõuetusõigusega seotud küsimused, nagu kas töötajate nõuded on kaitstud eelisõigustega ja mis on selliste eelisinõuete rahuldamisjärgud, tuleks kindlaks määrata selle liikmesriigi õigusega, kus maksejõuetuse menetlus on algatatud.⁷¹

Töölepingutest tulenevad nõuded on maksejõuetusmenetlustes eelistatud nõueteks olnud seetõttu, et töötajat käsitletakse kui nõrgemat osapoolt ning kellele maksejõuetuse tagajärjel tekkinud sissetuleku kaotus avaldab eelduslikult suuremat mõju kui näiteks mõnele juriidilisele isikule arve tasumata jätmine.

Enne 2004. a kehtinud pankrotiseaduses rahuldati töötajate nõuded teises järjekorras pärast pandiga tagatud nõudeid. Ent seoses töötuskindlustuse seaduse jõustumisega kadus vajadus töötajate eesõigusnõuete järele ära ning tööandja maksejõuetuse korral tehakse töötajatele väljamaksed nende kolme kuu keskmise palga ulatuses (TKindlS §-d 19-22) ja töötajate huvid on seega piisavalt kaitstud.⁷²

⁶⁹ R. Koulu, jt. Insolvenssioikeus, lk 374

⁷⁰ P.R. Wood. The Bankruptcy Ladder of Priorities, lk 222

⁷¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2015/848, 20. mai 2015, maksejõuetusmenetluse kohta, ELT L 141, 5.6.2015, lk 19—72 preambuli punkt 72

⁷² Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri, lk 101

Hetkel kehtiva õiguse järgi töötajate nõuded, mis tekkisid enne pankroti väljakuulutamist, rahuldatakse TKindIS-s sätestatud ulatuses, ja osas, milles neid ei rahuldata, muutuvad töötajad pankrotivõlausaldajateks. Ning juhul kui pankrotihaldur töölepinguid kohe pärast pankroti väljakuulutamist üles ei ütle, muutuvad pärast pankroti väljakuulutamist tekkivad töötajate nõuded massikohustusteks, sest pankrot ei ole automaatselt töölepingu lõppemise aluseks.

Saksa õiguses tunnustati varem „ehtsate“ massivõlgade kõrval ka enne menetluse alustamist tekkinud „ebaehtsaid“ massivõlgasid⁷³, milleks olid muu hulgas töötajate nõuded. Seega pidades vajalikuks kaitsta töötajate nõudeid, reguleeriti massikohustuste tunnustele mittevastavad nõuded massikohustusteks.

Praeguses InsO-s on ainsad „ebaehtsad“ massikohustused nõuded, mis on tekkinud pärast pankrotimenetluse algust kinnitatud sotsiaalplaanidest.⁷⁴ Need on nõuded töösuhetest, mis on tekkinud enne menetluse algust võlgniku ja konkreetse töötaja vahel,⁷⁵ seega kuigi need nõuded vastavad pankrotinõuetele kuna on tekkinud enne pankrotimenetlust, on nad seaduses määratletud massikohustustena.

Erinevalt Saksamaast, töötajate nõudeid, mis on tekkinud enne pankrotimenetlust, Eestis massikohustustena ei käsitleta, sest nõuded, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist, on kaitstud läbi muude vahendite, ja seega pole ka vajadust luua kunstlikku massikohustust nende nõuete eelistamiseks.

Pärast pankroti välja kuulutamist on töötaja massivõlausaldaja samadel tingimustel kui teised massivõlausaldajad ega oma seetõttu mingit erilisemat staatust. Ning kuna need nõuded tekivad pärast pankrotti, halduri tehingu tulemusel ja on eelduslikult võlausaldajate huvides, ei ole pärast pankroti väljakuulutamist tekkinud töötajate nõuded vastuolus massikohustuste sisulise määratlusega ega riku seega teiste võlausaldajate õigusi.

Arvestades seda, et töötajate nõuded enne pankrotti on kaitstud erinevate normide kaudu, siis tekib küsimus, kas ei peaks sama garanteerima ka pärast pankroti väljakuulutamist? Juhul kui tekib olukord, et massikohustuste tasumiseks vahendeid ei jagu, on töötaja sama kaitsetu kui iga teine massivõlausaldaja. TKindIS § 20 alusel rahuldatakse ainult enne pankroti tekkinud

⁷³ Münchener, Rn 9, 10

⁷⁴ Riikides, kus kollektiivset koondamist vaadatakse kui tööandja ebaõnnestumist ning põhivastutus tagajärgede eest lasub tööandjal, sõlmitakse tööandja ja töötajate esindajate vahel sotsiaalplaan, mille alusel koondatavatele töötajatele tagatakse sisetulekugarantiid, osutatakse abi uue töö leidmisel ja korraldatakse ümberõpet, nt Saksamaa, Luksemburg ja Iirimaa. Riigikogu toimetised, Kollektiivsed koondamised: rahvusvaheline praktika ja Eesti kogemus, arvutivõrgus <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11103&op=archive2> (30.03.2016)

⁷⁵ Münchener Rn 9, 10

töötajate nõuded teatud ulatuses. Seega kui töötaja on palutud jätkama töötamist pärast pankroti väljakuulutamist, puudub tal lisagarantii, et tema töötasu on teatud ulatuses garanteeritud. Ehkki praegusel juhul on pärast pankrotti tekkinud töötajate nõuded tavalised massikohustused, võiks autori arvates kaaluda, kas tulenevalt töötaja suurema kaitse vajadusest eelistada töötajate nõudeid võrreldes teiste massivõlausaldajatega. Teine variant oleks täiendada töötajate garantiid TKindS-i kaudu, hõlmates sinna alla ka pankroti jooksul tekkinud nõuded.

1.4.2 Riiklikud maksunõuded

Rahvusvaheliselt on seoses maksunõuete eelistamisega levinud väga erinevad vaatenurgad. Maksunõuete eelistamist teistele nõuetele on traditsiooniliselt õigustatud väitega, et avalikud huvid ületavad erahuve. Sel sajandil on läbi maksejõuetusmenetluse uuendamise kaotatud maksunõuete eelistused Inglismaal, Hispaanias, Portugalis ja Rootsis, ent mitte Kanadas, Itaalias, Jaapanis või USAs.⁷⁶

Maksunõuete eelistamist põhjendatakse sellega, et riik ei ole vabatahtlik võlausaldaja ja sellega, et eelistus teenib avalikke huve.⁷⁷

Üks viis, kuidas eelistada maksunõudeid, on sätestada need massikohustusteks ka juhul kui need massikohustuste tunnustele ei vasta ning teine viis on rahuldada maksunõuded eesõigusnõuetena.

Alates 2011. aastast tuleb InsO § 55 lõike 4 kohaselt kõiki maksuvõlgasid, mis on tekkinud ajutise halduri tehtud tehingutest, ümber kvalifitseerida massikohustusteks. Saksa õiguskirjanduses on välja toodud seisukoht, et selline uuendus, mis seab maksud teiste võlausaldajatega võrreldes eelisseisundisse, on süsteemiga vastuolus, kuna rikub pankrotiõiguse reformi aluseks olevat võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet. Pankrotivara vähendamine täiendavate massikohustuste kaudu on ka vastuolus eesmärgiga

⁷⁶ P.R. Wood. The Bankruptcy Ladder of Priorities, lk 222

⁷⁷ A. Kasak. Which types of claims should be preferred in insolvency proceedings? Corporate Rescue and Insolvency, Vol.5.5, October 2012, lk 179

säilitada ettevõtte sama positsioon pankrotimenetluse alustamise staadiumis, mis oleks eeldus saneerimise hõlbustamiseks.⁷⁸

Eesti pankrotiseaduses ei ole enne pankroti väljakuulutamist tekkinud maksunõuded eelistatud ei läbi massikohustuste ega eesõigusnõuete.⁷⁹ Küll aga väärib autori arvates arutelu küsimus, kuidas käsitleda maksunõudeid, mis on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist?

Riigikohtu tsiviilkolleegium on käsitlenud kaasuses 3-2-1-92-10, kas pankrotivara müügist saadud käibemaks on massikohustus või mitte? Riigikohtu kolleegium jõudis järelduseni, käibemaksuseaduses ei ole erisust selles suhtes, et pankrotis käibemaksukohuslasel ei oleks kohustust tasuda käibemaksu ja kuna käibemaksu kohustus on tekkinud halduri tehtud tehingust tema ülesannete täitmisel, milleks muu hulgas on PankrS § 55 lg 3 p 1 järgi ka pankrotivara müük, on seega pankrotimenetluses müüdud kinnisasjalt käibemaksu tasumise kohustus massikohustus PankrS § 148 lg 1 p 1 tähenduses.⁸⁰ Samas aga lisas, et tekkivat käibemaksukohustust tuleb käsitleda erinevalt teistest massikohustustest PankrS § 153 lg 2 mõttes, tuues põhjenduseks, et käibemaks on riiklik maks, mis lisatakse müügihinnale.⁸¹ Riigikohtu käsitus, et „müügist saadud rahasumma“ hulka ei loeta käibemaksu, on arusaadav kuna käibemaksuseaduse kohaselt rakendatakse käibemaksu lisandunud väärtuse maksuna.⁸² Seega pole käibemaks alati asja müügihinna osa ning käibemaksuäär olenevalt kaubast või teenusest muutub ning teatud juhtudel ei kohaldu üldse. Järelikult kuna käibemaks ei ole müügihinna osa, vaid massikohustus, siis tuleks ka see pärast pankroti väljakuulutamist tekkinud kohustus tasuda nagu muud massikohustused ehk pankrotimenetluse kestel üldkorras.

Töö autori hinnangul Riigikohtu mõttekäik selles osas õige, mis puudutab käibemaksu mitteamistamist müügihinna hulka, ent ebaõige järelduses, et käibemaks peaks olema mingi eriline massikohustus. Kahjuks ei põhjendanud Riigikohus, milles seisneb käibemaksu erinevus võrreldes teiste massikohustustega? Autori arvates pole seadusandja sätestanud erilisi massikohustusi ja tavalisi massikohustusi, vaid massikohustused, mis peaksid kõik käima ühtede tunnuste ja reeglite alla nii liigitamise kui ka täitmise osas.

PankrS § 148 lg 1 p 3 kohaselt on massikohustused võlgniku majandustegevuse jätkamisega seotud maksud. Kuna käibemaks on maks, mis tekib majandustegevuse jätkamisest, siis autor

⁷⁸ Münchener, Rn 4

⁷⁹ Maksunõudeid pankrotimenetluses käsitletakse süvitsi E.Siht magistratöös „Maksunõuete erisused pankrotimenetluses“

⁸⁰ RKTkm 3-2-1-92-10 punktid 16, 17,

⁸¹ RKTkm 3-2-1-92-10 punkt 18

⁸² Käibemaksuseaduse § 1 lg 1 p 1, 2

nõustub Riigikohtuga selles osas, et seaduse järgi on tegu massikohustusega – see on kohustus, mis on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist ja see on tekkinud halduri poolt tehtud tehingu tulemusel. Haldur peab oma tegevuses lähtuma ka muudest kehtivatest õigusnormidest ning kuna pankrotiseaduses ei ole erisätet, mille kohaselt pärast pankroti väljakuulutamist ei pea haldur seadusest tulenevaid maksukohustusi täitma, siis on haldur kohustatud need massikohustusena pankrotivarast tasuma.

Mis puudutab küsimust kas käibemaks või mõni muu riiklik maks peaks olema eelistatud massikohustus, siis autor leiab, et ei peaks. Autori hinnangul ei vaja riik samasugust erilist kaitset kui töötaja, keda peetakse nõrgemal positsioonil olevaks. Vastupidi, riigil on enne pankrotimenetlust oma nõude rahuldamiseks palju rohkem võimalusi kui töötajal või ükskõik millisel teisel võlausaldajal. Kuna aga pankrotimenetluse eesmärk on võlausaldajate positsioone ühtlustada ning mitte luua ilma erilise põhjuseta eeliseid, siis autori arvates riiki massivõlausaldajana eelistama ei peaks.

II MASSIKOHUSTUSTE TÄITMINE PANKROTIMENETLUSES JA PANDIPIDAJA OSALUS MASSIKOHUSTUSTE TÄITMISEL

2.1 MASSIKOHUSTUSTE TÄITMINE PANKROTIVARAST

2.1.1 *Pari passu* põhimõtte kohaldamine massikohustuste täitmisel

P.R. Wood on tabavalt öelnud, et pankrotiseadused on selleks, et vältida tormijooksu (pankroti)vara tükeldamiseks ning selleks, et saavutada õiglane jagamine võlausaldajate vahel.⁸³ Õiglast jagamist peaks eelkõige tagama *pari passu* põhimõte. *Pari passu* põhimõte lühidalt öeldes seisneb „samaväärsuses“ või „võrdvärsuses“ ehk et kõik võlausaldajad peaksid olema võrdses seisus.

Ka massivõlausaldajad on pankrotimenetluses võlausaldajad, küsimus seisneb selles, kas *pari passu* põhimõtet kohaldatakse ka pankrotimenetluse kulude ja massikohustuste tasumisel?

I. Fletcher on kahtluse alla seadnud *pari passu* põhimõtte rakendamise. Teoorias põhineb menetlus kollektiivse menetluse põhimõttel, mille kohaselt varad jaotatakse võrdselt, ent reaalsuses on nõuded jaotatud gruppideks või kategooriateks kindla järjekorra alusel. Ning nendele nõuetele, mis on eesõigusnõuded, *pari passu* põhimõtet ei kohaldata.⁸⁴

R. Calnani arvates on *pari passu* kahte tüüpi erandeid: õiged ja valed erandid. Õiged erandid jagab ta kahte tüüpi, milleks on erandid, mis eelistavad erilisi nõudeid ülejäänud võlausaldajatele ja vastupidi ehk ülejäänud võlausaldajaid eelistatakse erilistele. Eelistatud eranditeks on läbi aegade olnud nt töötajate nõuded, tasaarvestus. Valedeks eranditeks peab ta aga menetluskulud ja pante. Tema teooria järgi ei allu menetluskulud, sh massikohustused võrdse kohtlemise reeglile seetõttu, et need on kulud, mis on tekkinud pärast pankrotti, aga varasid jagatakse pankroti väljakuulutamise hetkeks olemasolevate võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ning selleks, et seda teha, on vaja vahendeid.⁸⁵ Järelikult menetluskulud ei ole erandid *pari passu* põhimõttest kuna neid kohustusi ei ole olemas pankroti väljakuulutamise hetkel ning need kulud, mis on tekkinud menetluse käigus, makstakse enne teisi nõudeid.⁸⁶

⁸³ P.R. Wood. The Bankruptcy Ladder of Priorities and the Inequalities of Life, HeinOnline, lk 93

⁸⁴ I. Fletcher. The Law of Insolvency. Sweet & Maxwell .Third Edition. 2002, lk 658, 659

⁸⁵ R.Calnan. Proprietary Rights and Insolvency Oxford University Press Inc., New York. 2010, lk 15-20

⁸⁶ R.Goode, lk 257, 258

Seega võib järeldada, et nendele nõuetele, mis ei kuulu pankrotinõuete hulka, ei pea kohalduma ka *pari passu* põhimõtet. Kuna massikohustused ei ole pankrotinõuded, siis need võlausaldajad ehk massivõlausaldajad kollektiivsest menetlusest tegelikult osa ei võta ning neid ei tasuta mitte *pari passu* alusel, vaid vastavalt nõude tasumise kohustuse tekkele. Autor leiab, et selline lähenemine eristab massivõlausaldajad pankrotivõlausaldajatest, aga ei vasta küsimusele, kas iga grupi siseselt võiks nõuded olla tasutud *pari passu* printsiipi rakendades.

P.R. Wood on arvamusel, et pankrotiõiguse põhituum seisneb nõuete redelis, kuidas on liigitatud võlausaldajate hierarhia nõuete tasumisel ning leiab, et *pari passu* põhimõtet ei austata kusagil, vastupidi – võlausaldajatele makstakse vastavalt prioriteediskaalale. Ja see sama skaala on ka üks põhilisemaid ebakõlasid erinevate pankrotiõiguste vaates.⁸⁷

Samuti R.J. Mokal kritiseerib tugevalt seisukohta, mille kohaselt *pari passu* printsiip on pankrotimenetluses oluline põhimõte. Tema arvates on *pari passu* printsiip müüt, sest realselt rahuldatakse *pari passu* printsiipi rakendades vaid mõned üksikud nõuded kui sedagi. *Pari passu* rakendades peaks kõik võlausaldajad kõrvuti asetama, mitte aga teineteise järgi.⁸⁸

Autor ühineb kriitikaga *pari passu* printsiibi üleüldise kohaldamise suhtes, leides, et see põhimõte ei ole rakendatav kõikidele nõuetele üheselt ja samamoodi kuna nõuetele on antud erinevad rahuldamisjärgud. Küll aga aitab see põhimõte kaasa nõuete rahuldamisele iga vastava nõuetegrupi siseselt, nagu nt PankrS § 153 lõike 2 kohaselt muud tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuded rahuldatakse rakendades *pari passu* põhimõtet.

Mõned võlausaldajad väärivad ees seisust, kas selleks, et garanteerida efektiivne menetlus või tulenevalt moraalsest õigusest. Selline vaatenurk on aga kriitika all, sest praktikas vara kõigile ei jagu.⁸⁹

Autori arvates on massikohustused sellised kohustused, mis võetakse pankrotimenetluse efektiivsemaks läbiviimiseks ning seega väärivad eesõigust teiste nõuete ees.

⁸⁷ P.R. Wood, P.R., The Bankruptcy Ladder of Priorities and the Inequalities of Life lk 94

⁸⁸ R. J. Mokal. Priority as Pathology: The Pari Passu Myth, Cambridge Law Journal 60(3), November 2001, Great Britain, lk 589

⁸⁹ J. Duns, Law and Policy. Oxford University Press, 2002, New York, lk 331-332

2.1.2 Väljamaksete hierarhia

Kuna pankrotimenetluse kulusid ja massikohustusi ei rahuldata *pari passu* põhimõttel koos teiste nõuetega, on oluline tuvastada, millises järjekorras nõuded rahuldatakse. Juhul, kui varasid on piisavalt, pole oluline eristada, milliseid kulusid tasuda enne, ent tavaliselt see nii ole ja seega on oluline eristada, millises järjekorras kulud tasutakse.⁹⁰

Pankrotimenetluses väljamakstavate nõuete prioriteedid peegeldavad õiguskultuuri prioriteete.⁹¹ P.R.Wood'i arvates mängib nõuete tasumisel rolli hoopiski nende tasumise hierarhia, mida ta nimetab prioriteetsuse redeliks (*ladder of priority*) ning selle astmeteks on:

- 1) super-prioriteetsed või eelis-eesõigusnõuetega
- 2) eesõigusnõuded
- 3) *pari passu* võlausaldajad
- 4) allutatud võlausaldajad
- 5) osanikud, aktsionärid ja
- 6) võlausaldajad, kellenõuded on võõrandatud.⁹²

Super-prioriteetsed ehk esimese astme võlausaldajad on need, kelle nõuded tasutakse täielikult või kuni tagatud väärtuseni ning üldjuhul võivad nad panditud vara pankrotivarast välja võtta ning seega ei kohaldu neile *pari passu* reegel. Sellesse gruppi kuuluvad nt pandipidajad, liisinguandjad⁹³, tasaarveldusnõuded, eestkoste ehk elatisnõuded jt.

Teise gruppi kuuluvad nõuded, millel puudub tagatis, ent millele mingil põhjusel on antud eelis teiste võlausaldajate ees. Eesõigusnõuetega võlausaldajate gruppi paigutab Wood töötasunõuded, maksud ja ka administratiivnõuded ehk meie mõistes siis pankrotimenetlusega seotud kulud, sh massikohustused.

Just nimelt nende nõuete paigutamise kas enne või pärast super-prioriteetseid nõudeid on kõige suurem vaidluspunkt, olenevalt sellest siis kas väheneb nõ tavaliste pankrotinõuete ehk

⁹⁰ A. Keay, P. Walton. *Insolvency Law*, lk 402

⁹¹ P.R. Wood, *The Bankruptcy Ladder of Priorities*, lk 211

⁹² P.R. Wood, *Principles of International Insolvency*. Second Edition London, Sweet & Maxwell, 2007, lk 237-241

⁹³ nimetatud ka kui „quasi – pant“, mis osades õigussüsteemides liigitub pandinõuete alla, teistes aga mitte. P.R. Wood *Principles of International Insolvency*. Second Edition London, Sweet & Maxwell, 2007, lk 365

pari passu alusel jaotatavate summa või siis juhul kui need on paigutatud enne esimest gruppi ehk pandiga võlausaldajaid, väheneb jällegi tagatise väärtus.⁹⁴

Ühendkuningriikides on esimese kategooria kulude, milleks on siis pankrotimenetluse kulud ja massikohustused koos, tasumisel kategooria sisene hierarhia. Ning ainult teise kategooria nõuded ehk eesõigusnõuded, neljanda kategooria tavalised nõuded ja viienda kategooria menetlusjärgsed intressid jagatakse kategooria siseselt *pari passu* põhimõtte alusel.⁹⁵

Seega olenevalt sellest, kus hierarhiliselt asuvad massikohustused, sõltub ka nende nõuete tasumise tõenäosus. Lisaks on küsimus õigluses, kas või miks peaksid osad nõuded saada rahuldatud täies mahus, kui teised rahuldatakse vaid *pari passu* põhimõtet rakendades proportsionaalselt võrreldes teiste võlausaldajatega. Kolmandaks on küsimus, kelle arvelt neid nõudeid tasuma peaks?

Saksa õiguskäsitluse kohaselt on massikohustused sellised koormavad kohustused, mis kuuluvad pankrotivara juurde ning kuna massikohustused ei ole eesõigustatud pankrotinõuded, vaid täiesti omaette nõuded, on nad põhjendatult „teistest eespool“ ning kuuluvad pankrotivarast rahuldamisele enne teisi pankrotivõlausaldajate nõudeid⁹⁶ ja alles pärast massikohustuste ning pankrotimenetluse kulude eelisjärjekorras rahuldamist saadakse nn „puhastatud“ pankrotivara, mille arvelt pankrotivõlausaldajate nõuded rahuldatakse.⁹⁷ Seega Saksa õiguses rahuldatakse nii pankrotimenetluse kulud kui ka massikohustused enne pankrotinõudeid ja tavaliselt need nõuded rahuldatakse täies ulatuses, mitte proportsionaalselt nagu pankrotinõuded.

Vene Föderatsiooni 2006.a regulatsiooni alusel kuuluvad esimeses järgus väljamaksmisele võlgniku kohtukulud, halduritasu, tegevuskulud, kui võlgnik jätkab tegevust, pärast menetluse alustamist tekkinud võlausaldajate nõuded, töötasud, pankrotimenetluse kulud ja keskkonna – ning ohutusmaksud.⁹⁸ Seega samuti pankrotimenetlusega seotud kulud kuuluvad tasumisele esmajärjekorras.

Soome õiguses on väljamaksete järjekord reguleeritud lausa eraldi seaduses, selle kohaselt on järjekord enne teisi väljamakseid järgmine: pandinõuded (aga mitte kommertspant), saneerimismenetlusega seotud nõuded, elatisnõuded, kommertspandinõuded 50 protsendi

⁹⁴ Wood, P.R., The Bankruptcy Ladder of Priorities and the Inequalities of Life, Heinonline 25.01.2016 lk 97

⁹⁵ I.F. Fletcher, lk 650, 651

⁹⁶ Münchener, Rn 12

⁹⁷ Münchener, Rn 3

⁹⁸ P.R.Wood, The Bankruptcy Ladder of Priorities, lk 232

ulatuses ning viimaks muud viimasena tehtavad väljamaksed.⁹⁹ Ent Soome pankrotiõiguses ei ole konkreetset sätet selle kohta, millal ning mis järjekorras massikohustusi tasutakse. KonKL 16:2 seletustes siiski viidatakse põhimõttele, mille kohaselt massikohustusi tasutakse pankrotivarast vastavalt sellele, kuidas nad täidetavaks muutuvad.¹⁰⁰ Seega võib järeldada, et neid ei peeta võlausaldajateks pankrotimenetluses ning need nõuded tasutakse enne teiste võlausaldajate nõudeid.

Eelnevatest näidetest on näha, et üldiselt peetakse massikohustusi ja pankrotimenetluse kulusid olulisemaks kui pankrotimenetluse nõudeid. Samas huvitava erisusena on mitmes pankrotiregulatsioonis eraldi ära märgitud nõuded, mis on küll klassikaliselt pankrotinõuded, ent mis kuuluvad tasumisele enne teisi kulusid. Nendeks on matusekulud, nt Inglismaal on pärandvara pankrotimenetluses pärast menetluskulude tasumist matusekuludega seotud nõuded isegi eesõigusnõuetest eespool.¹⁰¹

Ka Uruguay seaduses on ära märgitud kohustustena aktiivse massi ehk pankrotivara vastu: pankrotimenetluse kulud; likvideerija või audiitori tasu; vara korrashoiu, administreerimise, hindamine ja likvideerimise kulud; võlgniku ja nende isikute, kelle suhtes võlgnikul on seaduslik kohustus, alimendid ja matusekulud.¹⁰²

Autori arvates võiks seadusandja kaaluda, kas näiteks pärandvara pankroti korral võiks ka matusekulud olla sellised kulud, mis tasutakse enne teisi kulusid, eriti juhul kui kadunukesel puuduvad omaksed ning pärandvara läheb üle kohalikule omavalitsusele.

Eestis tasutakse PankrS § 146 kohaselt massikohustused pankrotivarast enne jaotisi pärast vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevaid nõudeid ning võlgnikule ja tema ülalpeetavale makstavat elatist. Seega tasutakse massikohustused nõ kolmandas järjekorras, millele järgnevad pankrotimenetluse kulud. Massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude eelisjärjekorra põhjuseks see, et haldur täidab avalikku ülesannet kõigi võlausaldajate huvides pankrotivara arvelt.¹⁰³

⁹⁹ Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä. 30.12.1992/1578 Arvutivõrgus <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921578> (01.05.2017)

¹⁰⁰ R.Koulu, jt. Insolvenssioikeus, 2011, Helsinki, lk 371

¹⁰¹ K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee. London: Her Majesty's Stationery Office. 1982, lk 265

¹⁰² Ley N° 18.387, DECLARACIÓN JUDICIAL DEL CONCURSO Y REORGANIZACIÓN EMPRESARIAL, art 91 Arvutivõrgus https://parlamento.gub.uy/sites/default/files/ley18387.pdf?width=800&height=600&hl=en_US1&iframe=true&rel=nofollow (01.05.2017)

¹⁰³ K.Kerstna-Vaks, lk 391

V.Finch leiab, et menetluskulud tuleb välja maksta täies ulatuses enne kõiki teisi nõudeid eelkõige seetõttu, et vastavad kohustused on vajalikud efektiivsemaks likvideerimiseks ning seetõttu teenivad kõigi võlausaldajate huve.¹⁰⁴

Saksa õiguses on massivõlausaldajate nõuded omavahel põhimõtteliselt samasuguste rahuldamisjärkudega ja seetõttu peab haldur need ka ühesuguses ulatuses rahuldama, ent kui pankrotivarast ei jätku kõikide massikohustuste täies ulatuses täitmiseks, muutub pankrotimenetluse kulude ja muude massikohustuste eristamine oluliseks. Kui pankrotivarast ei jätku massikohustuste täitmiseks, täidetakse need vastavalt InsO §-s 209 sätestatud järjestusele, millest tuleb kinni pidada ka siis, kui haldur ei ole õigeaegselt teatanud, et pankrotivarast ei jätku massikohustuste täitmiseks (InsO § 208).¹⁰⁵

Saksamaal tasutakse enne pankrotimenetluse kulud ja seejärel alles massikohustused (InsO § 209 lg 1). Kuna pankrotimenetluse kulud tekivad menetluse alustamise ja läbiviimisega seoses vältimatult, siis pankrotivara vähesuse korral tasutakse erinevalt teistest massivõlausaldajate nõuetest „puhtad“ menetluskulud esimeses järgus. Pankrotimenetluse kulud on eelistatud kuna pankrotimenetluse läbiviimine ilma rahaliste vahenditeta ei ole võimalik ning pankrotivara valitsemiseks ja realiseerimiseks on vaja teha kulusi ning pankrotihaldurina on nõus tegutsema vaid isik, kelle tasunõue on tagatud.¹⁰⁶

Saksamaal hõlmavad pankrotimenetluse kulud pankrotimenetluse alustamisest ja menetluse läbiviimisest tekkinud kulusid. Vara haldamise ja realiseerimise kulusid ei arvata enam pankrotimenetluse kulude hulka.¹⁰⁷ Kui nüüd Saksa normi võrrelda Eesti omaga, siis jääb arusaamatuks, miks on Eesti seadusandja otsustanud jagada teatud kulud massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude vahel?

Autor nõustub, et nõ puhtad pankrotimenetlusega seotud kulud on kulud, ilma milleta pankrotimenetlust läbi viia ei saa ning seega on nende tasumine enne pankrotinõudeid õigustatud. Kas ka massikohustuste tasumine enne pankrotimenetluskulusid on õigustatud? Arvestades, et üldjuhul on massikohustused nõuded, mis tekivad halduri tegevuse tulemusel, peaks haldur oskama ette näha ja arvestada, kas vastavaid kulusid on tulevikus võimalik ka pankrotivara arvelt tasuda. Kuna aga massivõlausaldaja ei soovi teha tehinguid pankrotis ettevõtjaga, peaks tema nõuded olema garanteeritud ning tasutavad enne pankrotimenetluse

¹⁰⁴ V. Finch, lk 424

¹⁰⁵ Münchener, Rn 11

¹⁰⁶ Münchener, Rn 1, 6

¹⁰⁷ Münchener, Rn 20, 21

kulusid. Sellistest tehingutest tulenevad kohustused peab pankrotihaldur pankrotivarast täitma täies ulatuses, vastasel juhul ei oleks keegi nõus halduriga tehinguid tegema.¹⁰⁸

Autor jõudis järeldusele, et massikohustusi ei ole mõistlik eristada halduri tööga seoses tehtud kuludest, seega võiks ka väljamaksetes eelistada massikohutusi, mis hõlmaks ka halduri tehtud vajalikke kulutusi oma ülesannete täitmiseks.

Eraldi käsitlust väärivad autori arvates veel saneerimismenetlusest tekkinud kulud. Õiguskirjanduses on tihti eraldi kategooriana välja toodud ka saneerimismenetluse käigus tekkinud kulu. Kui saneerimine luhtub, siis selle menetluse käigus tekkinud võlad nagu nt tarnelepingutest tekkinud võlad, töötasunõuded jne paigutatakse ettepoole kui võlausaldajad, kes olid enne saneerimismenetluse algust. Need liigitatakse samasse kategooriasse kui pandiga võlausaldaja.¹⁰⁹

Eestis saneerimismenetlusega seoses tekkinud võlgadele eristaatust pankrotimenetluses ei teki. Küll aga vastavalt saneerimisseadusele kui saneerimiskava tühistatakse ja sellele järgneva kolme kuu jooksul kuulutatakse ettevõtja suhtes välja pankrot, loetakse kaitstuks saneerimisnõustaja, eksperdi ja järelevalvet teostava saneerimisnõustaja nõue tasu ja kulutuste hüvitamise kohta.

Üks põhiküsimusi seoses saneerimiskuludega seisneb selles, kas pankrotimenetlusega seotud kulud asuvad kõrgemal kui saneerimismenetluse käigus krediiti andnud võlausaldajate nõuded? Selline lähenemine on Brasiilias kui USAs.¹¹⁰ Samas näiteks Jaapanis saneerimismenetluse käigus tekkinud nõuetel on sama tase kui menetluskuludel.¹¹¹

P.R. Woodi arvates on küsimus selles, kas saneerimismenetlusse suunatud uuel krediidil peaks olema eelis teiste võlausaldajate ees arvestades, et seetõttu viimatimainitute positsioon halveneb? Tema sõnade kohaselt on enamus pankrotirežiime läinud seda teed, et uuel krediidil on eesõigus *pari passu* nõuete ees, ent mitte pandiga tagatud nõuete ees.¹¹²

Autori arvates peaks saneerimismenetlusega seotud kulud olema eelistatud teistele nõuetele seetõttu, et saneerimismenetlus on osa maksejõuetusõigusest ning selle eesmärk on ettevõtja normaalse majandustegevuse taastamine. Normaalse majandustegevuse taastamisel on suurem ühiskondlik kasu – säilivad töökohad jne.

¹⁰⁸ Münchener Rn 1, 6

¹⁰⁹ P.R. Wood, Principles of International Insolvency, lk 238

¹¹⁰ P.R. Wood, The Bankruptcy Ladder of Priorities, lk 213

¹¹¹ P.R. Wood, Principles of International Insolvency, lk 238

¹¹² P.R. Wood. The Bankruptcy Ladder of Priorities and Inequalities of Llife, lk 98; The Bankruptcy Ladder of Priorities, lk 224

Seega autori hinnangul saneerimismenetluse läbiviimisest tekkinud kulusid peaks käsitlema samaväärsena nagu massikohustusi ja saneerimismenetlusega seoses tekkinud kulud peaks välja makstama kohe pankrotivarast või kui vara müügist raha laekub.

Teisena väärivad eraldi tähelepanu ka ajutise halduri tehtud kulud. K. Kerstna-Vaks leiab, et kui ajutise halduri tasu ja kulud ning halduri poolt tehtud kulud on põhjendatud ning kohtu poolt heaks kiidetud, siis tuleks need hüvitada samaväärselt massikohustustega. Samas märgib ta, et tasuks eristada sealjuures halduri tasu ning pankrotitoimkonna liikmete tasu ning rahuldada need pärast muid massikohustusi kuna see on halduri ülesanne osata arvestada kulude suurusega ning toimkonna ülesanne seda kontrollida.¹¹³

Siinkohal tõstatab autor küsimuse, et miks peaks ajutise halduri tehtud töö eest tasu saamine ja kulutuste tasumine sõltuma pankrotimenetluse efektiivsusest? Ajutine haldur on oma töö ära teinud ning sisuliselt on tema nõue sissenõutav. Ja ehkki on tegu nõudega, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist, on töö autor arvamusel, et see nõue peaks tasumisele kuuluma enne teisi massikohustusi ja pankrotimenetluse kulusid, sest ka ajutine haldur täidab ülesandeid, mis on vajalikud majanduskeskkonna tervendamiseks. On arusaamatu, miks peaks ajutise halduri töötasu sõltuma sellest, kas näiteks pankrotihaldur on teinud valearvestuse või eksinud. Sest juhul kui massikohustuste tasumisel enam pankrotimenetluse kuludeks ei jätku, siis kas ajutine haldur peaks jääma ilma oodatud töötasust ning piirduma miinimumiga, mille seadus ette näeb? Autor leiab, et ajutise halduri tasu ja kulutused tuleks välja maksta nagu massikohustusedki nõude tekkimisel ehk tegelikult peaks ajutise halduri tasu välja makstama kohe esimesel võimalusel, kui pankrotivaras raha on või raha laekub.

Kokkuvõtvalt võiks töö autori arvates pankrotimenetlusega seotud kohustuste väljamaksed enne jaotisi teha järgmiselt:

1. Saneerimisnõustaja, eksperdi ja järelevalvet teostava saneerimisnõustaja tasu ja kulutused või ajutise halduri tehtud kulutused ja töötasu;¹¹⁴
2. massikohustused, sealhulgas halduri poolt tehtud vajalikud kulutused;
3. pankrotihalduri ning pankrotitoimkonna tasud;

¹¹³ K. Kerstna-Vaks, lk 392

¹¹⁴ Siinkohal on autor sihilikult saneerimismenetlusega seotud kulud ja ajutise halduri töötasu ning kulutused sätestanud samale järjekohale. Autori arvates ei peaks saneerimismenetluse nurjumisel järgnema koheselt pankrot ehk vahelt ära jääma ajutise halduri nimetamine. Kõiki kolme menetlust viivad läbi eripädevusega isikud – tihti on saneerimisnõustajad just pankrotihaldurid ning juhul kui saneerimiskava ei suudeta täita on ju ilmne, et välja tuleb kuulutada pankrot ning vahepealse etapi läbiviimine on lihtsalt võlgniku ja võlausaldajate varade raiskamine.

4. menetluskulud;
5. deposiiti makstud summa.

Teiseks peaks *pari passu* põhimõte kohalduma mitte proportsionaalselt kõigi võlausaldajate nõuetele vaid proportsionaalselt iga grupi siseselt.

2.1.3 Vahendite ebapiisavuse tagajärjed

Pankrotimenetluses opereeritakse piiratud ressursidega, ning võib tekkida ka situatsioon, kus pankrotivara ei jagu isegi pankrotimenetluse kulude ja massikohustuste katteks, rääkimata võlausaldajate nõuete rahuldamisest.

Massivõlausaldajate nõuded on aga sellised nõuded, mille täitmist võib nõuda juba pankrotimenetluse jooksul. Juhul kui aga varasid ei piisa, tekib küsimus, kuidas makstakse välja massikohustused?

Eesti pankrotiseaduses on sätestatud, et juhul kui pankrotivara ei jagu pankrotimenetluse kulude ega massikohustuste katteks, ehk et sisuliselt kujuneb välja pankroti pankrot, peab haldur sellest kohe kohtule teatama ning tegema väljamakseid üksnes PankrS § 146 sätestatud järjekorras.¹¹⁵ Nimetatud sättes on reguleeritud, et kui vara ei jätku, tehakse väljamaksed võrdeliselt vastavate nõuete suurusega. See säte on aga sisuliselt vastuolus sellega, et massikohustuste täitmist võib nõuda pankrotimenetluse jooksul üldkorras. Näitlikult – kui esimene massivõlausaldaja, kes teeb tehingu pankrotis isikuga varem ning tema nõue muutub sissenõutavaks enne ning täidetakse enne kui teise massivõlausaldaja nõue ja nende kahe nõude täitmise vahel tekivad ootamatult asjaolud, mistõttu pankrotivara on vähenenud, siis selle tulemusel esimese massivõlausaldaja nõue saab täielikult rahuldatud, samas kui teise massivõlausaldaja nõue täidetakse võrdeliselt koos teiste massivõlausaldajatega. Järelikult ei ole võimalik tasuda kõiki massikohustusi võrdeliselt vastavate nõuete suurusega. Autori arvates on see probleem, mis loob massivõlausaldajate vahel ebavõrdse olukorra.

¹¹⁵ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri, lk 103

Eesti pankrotiseaduse kohaselt lõpetatakse pankrotimenetlus raugemise tõttu pärast seda, kui kohus tuvastab, et pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike väljamaksete tegemiseks (PankrS § 158 lg 4). Soomes aga vastupidiselt on keelatud lõpetada pankrot enne, kui massivõlad on tasutud või on nende tasumiseks vajalikud varad selleks otstarbeks kõrvale pandud.¹¹⁶ Viiakse läbi pankrotipesa pankrotimenetlus, mida võiks nimetada „pankrot pankrotis“ või nagu teaduskirjanduses mainitud „massipankrotiks“.

Pankrotimenetluse raugemisel tehakse väljamaksed olemasolevast varast samas järjekorras nagu pankrotimenetluses ning nende nõuete omavahelises konkurentsi puhul rahuldatakse nõuded võrdeliselt vastavalt nõude suurusele. Ent nagu autor eelmises lõigus välja tõi, ei ole autori arvates õiglane nõuete rahuldamise viis. Soome õiguses aga viiakse läbi eriline massipankrotimenetlus, kus endised massikohustused muutuvad nõu pankrotimenetluse nõueteks ning nendele kohaldatakse vastavalt pankrotimenetluse nõuete esitamise ja rahuldamise sätteid.¹¹⁷

Autor leiab, et pankrotimenetlus on niigi kulukas menetlus, milles kõige suuremad kahju kandjad on pankrotivõlausaldajad ja veel ühe menetluse tekitamine juba käimasoleva menetluse sees loob lisakulusid, mis ühtlasi tähendab väiksemat võimalust nõuete rahuldamiseks. Seega menetluse siseselt veel üks menetlus tekitada, ei ole autori arvates kõige otstarbekam.

Teine probleem seoses sellega, et massinõudeid ei kaitsta, võib tekkida olukorras, kus võlausaldaja hinnangul on tegu massikohustusega, aga hilisemalt selgub, et see nii pole. Sel juhul kui tema nõue ei ole õigeaegselt esitatud, liigitatakse see viimase järgu nõuete alla. See aga omakorda tähendab seda, et tema nõuet tõenäoliselt ei rahuldata isegi mitte proportsionaalselt kuna viimase järgu nõuete rahuldamiseks enamasti raha ei jätku.

Soome õiguskirjanduses on esitatud ettepanek, mille kohaselt võiks eeldatavad massinõuded, mille positsioon pole kindel, kaitsta tingimuslikult ka nõuete kaitsmise koosolekul, et juhuks kui nõue ei osutu massikohustuseks, saaks see koha jaotusettepanekus.¹¹⁸ Töö autor nõustub teoorias selle ideega, ent selle rakendamine Eestis võib osutuda problemaatiliseks kuna üldjuhul nõuete kaitsmine toimub hiljemalt viie kuu jooksul alates pankroti väljakuulutamisest, aga pankrotimenetlus võib kesta aastaid ning massikohustused võivad

¹¹⁶ R.Koulu. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki 2004, lk 101

¹¹⁷ R.Koulu, jt. Insolvenssioikeus, lk 370-373.

¹¹⁸ R.Koulu, jt Insolvenssioikeus, lk 370-373.

tekkida ka hiljem. Seega eraldi massinõuete kaitsmise läbiviimine ei oleks menetluslikult kõige otstarbekam.

Autori arvates võiks massikohustuste tasumist reguleerida selliselt, et massikohustusi võib täita alates pankroti väljakuulutamisest iga kolme kuu möödudes. Idee põhineb kehtiva PankrS § 66 lõikes 1 sätestatud kohustusel esitada aruanne iga kolme kuu tagant sel perioodil tehtud kulutuste kohta, ainult selle erinevusega, et kohustusi enne kolme kuu möödumist ei tasuta. Sellega tagataks see, et juhul kui vara ei piisa, saavad kõigi massivõlausaldajate nõuded tasutud võrdeliselt *pari passu* alusel, ühtlasi saaks selle perioodi lõpul hinnata kas on võimalik võtta ka edaspidi massikohustusi ning mis võiks olla maksimaalne massikohustuste kulu, et kõik nõuded saaks tasutud.

2.1.4 Täitemenetlus massikohustuste suhtes

Kollektiivses menetluses, kus varasid hoitakse koos, tähendab, et suhteliste väärtuste mõiste on asjakohasem kui tegelike õiguste tunnustamine.¹¹⁹

Üldreegli kohaselt pankroti väljakuulutamise järgne täitemenetlus peatatakse (TMS § 51 lg 1). Pankrotimenetlus viiakse läbi kõikide võlausaldajate huvides ning kui lubada pandipidajal või kohtuliku hüpoteegi omajal pärast pankroti väljakuulutamist oma õigused läbi täitemenetluse teostada, siis tähendaks see võlgniku sisuliselt varatuks muutumist ning seega pankrotimenetluse raugemist.¹²⁰ Mitte ainult pandipidajal vaid ka kõigil teistel võlausaldajatel ei ole lubatud pärast pankroti väljakuulutamist oma nõuet täitmisele pöörata. Sellest reeglist on aga tehtud erand massivõlausaldajate suhtes.

Vastavalt PankrS § 149 lõike 1 teisele lausele võib massikohustuse täitmiseks pankrotivara suhtes läbi viia täitemenetluse. Sama paragrahvi lõikes 2 on siiski sätestatud eritingimus, mille kohaselt on massikohustuse täitmiseks täitemenetluse läbiviimine keelatud kuue kuu jooksul pankroti väljakuulutamise järgselt, kui haldur on jätkanud võlgniku poolt täitmata lepingutest tulenevate kohustuste täitmist või teatanud, et kavatseb nõuda lepingu täitmist, jättes erandid, millisel juhul keeld ei kehti. Esiteks juhul, kui haldur nõudis lepingu täitmist

¹¹⁹ T.H. Jackson The Logic and Limits of Bankruptcy Law, Beard Books, Washington, D.C. 2001, lk 151

¹²⁰ Pankrotiseaduse eelnõue seletuskiri, lk 84

vastavalt PankrS § 46 lõikes 1 sätestatule, näiteks nõudis materjali tarne tasumist. Teiseks juhul, kui nõue tuleneb kestvuslepingust, mis on tekkinud pärast seda, kui haldur võis lepingu esmakordselt üles öelda, nagu näiteks elektrienergia, soojus, vee jmt leping.

Kolmandaks, kui haldur on pankrotivara valitsemisel vastu võtnud kestvuslepingust tuleneva teise poole täitmata kohustuse kas või osalise täitmise. See punkt on autori hinnangul küsitav, kui eeltoodud näidetest nt elektri ja vee tarbimist on võimalik vältida, siis sooja tarbimist ilmtingimata mitte, juhul kui tehnilised vahendid ei võimalda nt korterisooja välja lülitada. Seega võib haldur tahtmatult olla vastu võtnud kohustuse osalise täitmise ning teoreetiliselt oleks sooja müüjal õigus oma nõue täitmisele pöörata.

Pankrotiseaduse seletuskirja kohaselt põhinevad nõuded varem võlgniku poolt tehtud tehingul, kuid kuivõrd nende tehingute alusel saadavad sooritused on pankrotipesale kasulikud, peab olema võimalik ka võlausaldaja vastavate nõuete kohene sundtäitmisele pööramine.¹²¹ Autori arvates on meelevaldne eeldada, et kõik kestvuslepingud on pankrotipesale kasulikud, ning haldur ja võlausaldajad pannakse sisuliselt ebaõiglase sunniviisilise fakti ette tasuda nõue.

Riigikohus on kinnitanud, et kui kohtutäiturile esitatakse täitmiseks täitedokument pankrotivõlgniku vastu ja täitedokumendist ei nähtu, et tegemist on massikohustusega PankrS § 148 lg 1 mõttes, ei ole kohtutäituril alust täitemenetlust alustada. Täitemenetluse alustamine kohustuse täitmiseks, mis ei ole massikohustus, on vastuolus pankrotiseaduse mõttega kuna pankrotivõlausaldajate nõuded rahuldatakse pankrotimenetluse kaudu pankrotiseaduses ettenähtud korras ning väljaspool pankrotimenetlust võlausaldaja nõude täitmine, mis ei ole massikohustus, kahjustab teiste võlausaldajate huve.¹²²

Ka Soome õiguses kehtib täitemenetluse lubamatuse keeld ainult pankrotinõuete suhtes ega ulatu massinõuetele. Seega kui täitur tuvastab, et tegu on massikohustusega (KonkL 3:4), on see nõue täitemenetluses sissenõutav. Juhul kui pankrotivõlgnikul pole piisavalt vara, mille arvelt nõuet rahuldada, võivad võlausaldajad esitada pankrotiavalduse pankrotipesa vastu,¹²³ millest täpsemalt oli juttu eelmises punktis. Samas peab silmas pidama, et pankrotivõlgnik vastutab pankrotipesa kohustuse eest vaid võlgnikule kuuluva vara ulatuses (KonkL 16:3) ning nõude võib esitada täitmiseks vaid vastava täitedokumendi olemasolul.¹²⁴

¹²¹ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri lk 100

¹²² RKTkm 3-2-1-116-09, p-d 9, 10

¹²³ R.Koulu, jt. Insolvenssioikeus, lk 372

¹²⁴ R.Koulu, jt. Insolvenssioikeus, lk 500

Kuna §-s 149 sisalduvat regulatsiooni enne 2004.a ei olnud, siis leiti, et, olukorras, kus nn massikohustused tuleb täita enne väljamaksete tegemist, kuid sõltuvalt pankrotimenetlusest võib jaotusettepaneku esitamiseni kuluda suhteliselt pikk ajavahemik ja puudus regulatsioon, kas ja millal nad oma nõude rahuldamist nõuda võivad ning seega olid massivõlausaldajad sunnitud pankrotipesa kuni jaotusettepaneku esitamiseni sisuliselt tasuta krediteerima. Kuna selline olukord seadusandja silmis ei olnud õigustatud, siis sätestati, et massikohustusest tuleneva nõude võib võlausaldaja ka pankrotimenetluse kestel maksma panna üldkorras, st et massikohustused on menetluse kestel ka sundtäidetavad.¹²⁵

Autori arvates tekitab täitemenetluse lubatavus pankrotimenetluses ka massikohustuste puhul küsitavusi. Esiteks PankrS § 146 lõikes 2 sätestatakse, et kui jaotamisele kuuluvast varast ei jätku kõigi samas järjekorras rahuldamisele kuuluvate nõuete rahuldamiseks, tehakse väljamaksed võrdeliselt vastavate nõuete suurusega. Seega võib täitemenetluse tulemusel tekkida olukord, kus rikutakse PankrS § 146 sätestatud järjekorda ning nõuded, mis asuvad eespool jäävad täitmata kuna halduril ei ole neid enam võimalik täita.

Teiseks tekitab see ebavõrdse kohtlemise massivõlausaldajate endi vahel, sest võlausaldaja, kes esimesena täitmisenõude esitab, saab endale vara, mis muidu kuuluks kõigi massivõlausaldajate vahel jagamisele. Seega leiab autor, et PankrS § 149 lg 1 teine lause töötab oma olemuselt § 146 vastu, ning autori arvates ei tohiks täitemenetluse läbiviimist pankrotivara suhtes üldse lubada, massikohustus või mitte.

Lisaks on täitemenetluse lubamine pankrotimenetluse raames ebaotstarbekas lisakulu, mille arvelt võlausaldajate nõuete tasumise tõenäosus väheneb. Nii täitemenetluse kui pankrotimenetluse raames müüakse võlgniku vara selleks, et võlausaldajate nõudeid täita, miks peaks saama üks võlausaldaja seda teha absoluutselt kõigi teiste võlausaldajate arvelt?

Küll aga ei tähenda see seda, et massivõlausaldaja peaks autori arvates täiesti ilma kaitseta jääma – massivõlausaldajate nõuded tasutakse eelisjärjekorras. Ka on massivõlausaldajal kui kõrgema riski kandjal alati õigus kasutada võlaõigusest tulenevaid vahendeid nagu näiteks leppida kokku kõrgemas viivises, arvestades, et riskifaktor on võlausaldaja jaoks suurem.

Lisaks on massivõlausaldaja kaitseks käesolevas pankrotiseaduses sätestatud kahjuhüvitamise kohustus, kui pankrotivarast ei jätku massikohustuse täitmiseks, kui haldur nägi tehingu tegemisel või täitmise jätkamisel ette või pidi ette nägema, et pankrotivarast ei jätku massikohustuse täitmiseks, ja ei teatanud sellest massikohustuse võlausaldajale (PankrS § 148

¹²⁵ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri, lk 100

lg 2). võlausaldajal oleks ebamõistlikult koormav tõendada seda, et haldur pidi vahendite ebapiisavust ette nägema ning seega pole see väga ahvatlev kaitseklausel. Autori arvates võiks täiendavaks massivõlausaldaja kaitseks eemaldada sättest tingimus, mille kohaselt saab kahju hüvitamist nõuda ainult siis, kui haldur nägi tehingu tegemisel või täitmise jätkamisel ette või pidi ette nägema, et pankrotivarast ei jätku massikohustuse täitmiseks, ja ei teatanud sellest massikohustuse võlausaldajale.

Kokkuvõttes on autori arvates massivõlausaldajate nõuded piisavalt kaitstud läbi väljamaksete eelistamise või siis läbi halduri vastutuse ning puudub vajadus massikohustuste suhtes täitemenetluse lubamiseks, sest nagu eelnevalt sai välja toodud, võib see luua reaalse ohu massivõlausaldajate vahel ebavõrdse kohtlemise tekkimiseks.

Lisaks aitaks autori arvates eelmises peatükis tehtud ettepanek massikohustuste täitmise kohta kaasa massivõlausaldajate vahel võrdse kohtlemise soodustamiseks.

2.2 PANDIPIDAJA KOHUSTUS KANDA MASSIKOHUSTUSI

2.2.1 Pandipidaja kui võlausaldaja pankrotimenetluses või separatist

Pant on majanduses olulise tähtsusega õigus, mille mõte on selles, et kui võlausaldajale kohustust ei täideta, võib ta oma nõude täita panditud vara arvelt olemasoleva nõude ulatuses. Juhul kui täitmisele pööramise tulemusel vara müügist jääb vahendeid üle, tuleb need tagastada võlgnikule ja ka juhul kui varast ei piisa, on võlgnik jätkuvalt vastutav puudujääva osa eest.¹²⁶

Pant kui selline on vajalik, sest pandi tagatisel on suurem võimalus saada krediiti ning tänu sellele on ka laenu saamine odavam. Kas arvestades pandipidaja erilist staatust pankrotimenetluses, on mõistlik eeldada, et ta võtab võrdselt osa pankrotimenetlusega seotud kulude, sealhulgas massikohustuste täitmisest või peaks tema suhtes kehtima teistsugused reeglid võrreldes teiste võlausaldajatega?

¹²⁶ P.R. Wood. Principles of International Insolvency, lk 354

Erinevates jurisdiktsioonides on pandipidaja või ka teiste tagatistega võlausaldajate asetus prioriteetsete võlausaldajate nagu nt administratiivkulud või massikohustused suhtes erinev, osades asuvad pandiga võlausaldajad kõige ees, teistes aga asetsevad osad eesõigusnõuded tagatisega võlausaldajatest eespool.

Käesolevas alapeatükis keskendutaksegi pandipidaja rollile pankrotimenetlusega seotud kulude tasumise osas, sealhulgas massikohustuste täitmise osas. Eelkõige on küsimus selles, kas pandipidaja, kui eristaatusega võlausaldaja¹²⁷ peaks osalema massikohustuste täitmises?

Osades režiimides realiseerib pandipidaja ise oma tagatise, ent sealjuures on ta kohustatud kandma ka tagatise säilitamise ja realiseerimisega seotud kulud. Osades režiimides, kus pankrotihaldur ise vara realiseerib, kohaldatakse aga pandiga võlausaldajale teatud protsenti, millega ta menetlusekulude katmises osaleb.¹²⁸

Eesti õiguses allub pandipidaja üldisele pankrotimenetlusele kuna pankroti väljakuulutamisega muutub kõik vara, sh panditud vara pankrotivaraks ning pandipidajal ei ole õigust omakäeliselt panti realiseerida. Samuti ka Saksa õiguses antakse panti realiseerimise õigus haldurile, et tagada pandivõlausaldajate jäämine pankrotimenetlusse.¹²⁹

Ühendkuningriikides on pandipidajal õigus pant ise realiseerida.¹³⁰ Selle käsitluse kohaselt pandiga tagatud vara ei kuulu võlgniku vara hulka ning seega R. Goode arvates pandiga võlausaldajate suhtes *pari passu* põhimõtte ei kohaldu.¹³¹ See tähendab, et pandiga võlausaldaja ei võta osa pankrotimenetlusest ja ühtlasi ka pankrotimenetluse, sealhulgas massikohustuste kandmise kohustusest. Selliseid pandipidajaid nimetab P.R.Wood pankrotimenetluse separatistideks, sest vara, mis on tagatiseks, ei lähe nõ ühte patta, mis oleks saadaval ka mittepandipidajatele ehk tavavõlausaldajatele.¹³²

Ameerika Ühendriikides on pandipidajal õigus paluda teatud tingimustel pandivara eraldamist pankrotivarast ja selle tagajärjel võib pandiga võlausaldaja saada tagatise enda käsutusse, mille tulemusel on pandiga võlausaldajad paremas positsioonis kui tavavõlausaldajad.¹³³ Juhul kui pandipidaja võib oma panti ise realiseerida, siis osas, milles tema nõue jäi

¹²⁷ Pandipidaja on võlausaldaja, kelle nõue tulenevalt PankrS § 153 lõigetest 1 ja 2 tasutakse esimeses järgus enne teisi tunnustatud nõudeid.

¹²⁸ P.R. Wood, *The Bankruptcy Ladder of Priorities*, lk 224

¹²⁹ M.Veder. *Cross-Border Insolvency Proceedings and Security Rights*, Kluwer Legal Publishers, 2004, lk 41

¹³⁰ B. Leonard (Editor) *Restructuring and Insolvency in 51 jurisdictions worldwide 2010*. Law Business Research Ltd. London. November 2009 lk 101, 147

¹³¹ R. Goode, lk 246

¹³² P.R. Wood. *Principles of International Insolvency*, lk 354

¹³³ E. Warren. Chapter 11: Reorganizing American Businesses. United States of America. Aspen Publishers. 2008, lk 33

rahuldamata, muutub ta tavaliseks võlausaldajaks.¹³⁴ Seega on võimalik nii see, et pandipidaja on pankrotimenetluse sisene–kui väline isik, sõltuvalt situatsioonist.

Soome õiguses võib pandi realiseerida nii pandi hoidja kui tema nõusolekul ka pankrotipesa. Igal juhul peab pankrotipesa ka pandivara säilitama samamoodi kui muud pankrotipesasse kuuluvat vara. Pankrotipesal on õigus võtta pandi müügihinnast selle säilitamise ja müügiga seotud kulutused ning kui pandi väärtus on suurem kui pandiga tagatud kohustus, jagatakse ülejääk võlausaldajate vahel.¹³⁵

Erinevate käsitluste kohaselt peetakse pandipidajat kas siis pankrotimenetluse siseseks või väliseks isikuks ehk siis vastavalt käsitlusele ta kas võtab osa või ei võta pankrotimenetlusega kaasnevate kulude tasumisest.

Iseküsimus on, kas pandivara peaks eemaldama pankrotivarast, arvestades, et pankrotimenetluse eesmärk on laiahaardelisem kui ainult võlausaldajate nõuete rahuldamine? Aina enam on pööratud tähelepanu sellele, et lubades pandipidajatel eemaldada vara pankrotivarast, kahjustatakse sellega pankrotimenetluse põhilisi eesmärke.¹³⁶

Teisest küljest tuleb siinkohal tähele panna, et kui pandi väärtus sõltuks veel muudest asjaoludest kui selle turuhind – näiteks pandi väärtusest peaks maha lahutama veel pankrotimenetluse jooksul tekkinud kulud – siis teeb see pandipidajale sisuliselt võimatuks hinnata tema tagatise väärtust.¹³⁷

Kuigi meie õigussüsteemi järgi kuulub pandivara pankrotivara hulka, on ometigi oluline eeltoodud põhjustel eristada seda tavalisest võlausaldajast ja järelikult tuleks ka pandipidaja nõuet käsitleda kui erilist nõuet mitte ainult pankrotimenetluses nõude rahuldamisjärgu ja jaotise arvestamisel vaid ka pankrotimenetluse kohustuste täitmisel, sealhulgas ka massikohustuste täitmisel.

Töö autor usub, et selleks, et majandustegevus saaks efektiivselt toimida, on vajalik pandipidaja suurem kaitse, milleks võib olla nt pankrotimenetluse puhul garanteeritud protsent vara müügist, vastasel korral ei oleks pandil ju mõtet, kui oleks oht, et pandist saadud vara läheb pankrotimenetlusega seotud kulude katteks. Teisest küljest, juhul kui enamus massikohustustest on seotud ainult pandivaraga, siis kas on õiglane, et kulusid seoses

¹³⁴ D.G. Baird. The Elements of Bankruptcy. New York, New York, The Foundation Press, Inc. 2010, lk 90

¹³⁵ Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseks.

¹³⁶ International Monetary Fund. Orderly & Effective Insolvency Procedures. Key Issues. 1999 Arvutivõrgus <http://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/#liquid> (01.05.2017)

¹³⁷ P.R Wood. The Bankruptcy Ladder of Priorities, lk 224

nimetatud varaga kannavad kõik võlausaldajad või siis enamjaolt teised võlausaldajad, kes pandiga tagatud varast eelduslikult mingit kasu ei saa?

Lätis võib pandipidaja pärast pankroti väljakuulutamist ise pankrotivara realiseerida ning kui vara müügist saadud tulu ületab pandiga tagatud summat, siis ülejääk kantakse võlgniku arvele.¹³⁸ Siinkohal, aga leidis A. Kasak, et juhul kui pandipidaja realiseerib pandi väljaspool menetlust, puudub tal huvi vara müüa enam kasu tooval viisi, sest oluline on (tema jaoks) ainult oma nõue rahuldatud saada. Ent hoolimata sellest oleks see viis lihtsam ning pandivara omaniku pankroti korral tuleks pandivara realiseerimise ja nõude küsimusi arutada pankroti väliselt.¹³⁹

Töö autor arvab, et juhul kui panditud vara eraldada muust pankrotivarast, kaoks ka probleem, kus pandipidaja peaks vastutama nõuete eest, mis seotud tema jaoks kuluka pankrotimenetlusega ning teisest küljest teised võlausaldajad ei peaks vastutama kuluka pandivara säilitamise või realiseerimise kulude eest, millest neil eelduslikult endale mingit kasu ei ole.

Teisest küljest on oluline, et pankrotimenetluse eesmärkide tagamiseks võtaks kõik võlausaldajad pankrotimenetlusest osa, sh pandipidaja. Seetõttu on oluline, et panditud vara saaks müüdud ka enim kasutooval viisil. Kui pandipidaja huvides on vara müük hinnaga, mis eelkõige tagab pandisumma, siis kõigi võlausaldajate huvides on pandivara müük võimalikult suure kasuga, et võimalusel ka teiste võlausaldajate nõudeid tasuda.

Kuna aga pandivara on tihti pankrotimenetluses ainuke väärtuslik vara, siis kas sel juhul on üldse mõistlik pankrotimenetlust välja kuulutada? Olukorras, kus vara koosneb ainult pandiga tagatud varast, võiks autori arvates kaaluda lahendust, kus pärast ajutise halduri arvamuse esitamist teeks kohus määruse raugemise kohta ning pandivõlausaldaja nõue rahuldataks kas siis täitemenetluse või likvideerimise käigus.

Ka Riigikohus on teinud ettepaneku maksejõuetusmenetluse tõhususe tõstmiseks üle vaadata ja vähendada pankroti- ja täitemenetluse piire, näiteks panditud vara puhul täitemenetluse võimaldamine ilma pankrotita.¹⁴⁰

¹³⁸ On the Insolvency of Undertakings and Companies Arvutivõrgus
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018387.pdf> (23.02.2016)

¹³⁹ A.Kasak. Võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttest kõrvalekaldumine pankrotimenetluses. Magistritöö. Tartu. 2010, lk 79

¹⁴⁰ Justiitsministeerium, Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt , lk 83

Samas on P. Varul leidnud, et see on probleemiks, kui liialt palju menetlusi lõpeb raugemisega¹⁴¹. Autori arvates olukorras, kus pärast pandipidajat ei saaks ühegi teise võlausaldaja nõue kasvõi minimaalselgi määral rahuldatud, on pankrotimenetluse läbiviimine mõttetu ajakulu kõigile osapooltele. Poleks ju mõistlik eeldada, et muidu raugevaid menetlusi peaks pandipidaja arvelt läbi viima, sest see läheks vastuollu kogu pandi seadmise mõttega.

2.2.2 Pandipidaja kohustuste ulatus

Kui pandipidaja siiski osaleb pankrotimenetluses, tekib küsimuses, mis ulatuses ta osalema peaks? Muu hulgas, arvestades, et pandivara tõttu on vajalik võtta ka massikohustusi, siis kas pandipidaja osalemine massikohustuste tasumisel on õiglane või hoopiski ebaõiglane nii tema enda suhtes kui ka teiste võlausaldajate suhtes?

Eesti maksejõuetuse arengut analüüsid on P. Varul leidnud, et PankrS § 153 lg 2, mis käsitleb pankrotimenetluse kulude, sh massikohustuste, katmist pandivara müügi arvelt, on tekitanud palju probleeme. Ta leiab, et selles sätestatud põhimõtte, mille kohaselt tuleb pandieseme müügist saadud raha arvel teha teatud ulatuses väljamakseid, on iseenesest õige, ent sellele sättele on antud vastukäivaid tõlgendusi.¹⁴² Kuna Riigikohtu praktika küsimustes, mis puudutab pandipidaja rolli pankrotimenetluses ehk tema kohustuse ulatust osaleda pankrotimenetlusega seotud kulude kandmises, on olnud äärmiselt kõikuv ja vastandlik, peab autor vajalikuks seda alljärgnevalt käsitleda.

Eesti pankrotiseaduses pandipidaja vastutust piirav säte hakkas kehtima 2004. aastal, mille kohaselt pandipidaja nõuded rahuldatakse esimeses järgus enne teisi pankrotimenetluse nõudeid ning millest lahutatakse maha pankrotimenetlusega seotud maksed, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses (PankrS § 153 lg 2). Sellega sätestati varasemast selge erand, mille kohaselt pandipidaja roll pankrotimenetluse kulude ja ka massikohustuste täitmisel on konkreetselt piiritletud.

Piirmäär kannab autori arvates kahesugust eesmärki, esiteks, et ka pandipidaja võtaks pankrotimenetlusest osa ja teiseks, et ta nõue oleks teatud ulatuses tagatud. Muudatust peeti

¹⁴¹ P.Varul Maksejõuetuse areng Eestis. Juridica IV/2013, lk 236

¹⁴² P.Varul Maksejõuetuse areng Eestis, lk 237

vajalikuks kuna toonast regulatsiooni peeti ebaõiglaseks, sest kui pankrotivara müügitulem on suur, toimub menetluskulude ja massikohustuste rahuldamine ainult pandiga tagamata võlausaldajate arvel, kuivõrd pandiga tagatud nõuded rahuldatakse enne muid nõudeid täies ulatuses ning seega ei osalenud pandipidaja massikohustuste ja menetluse kulude katmises. Seetõttu kehtestati pandipidajale suhtmäär, mis on pandieseme müügitulemi suhe kogu pankrotivara müügitulemisse, maksimaalselt aga kuni 15% kogu pandieseme realiseerimistulemist.¹⁴³

Riigikohtu praktikas on vastuoluliseks küsimuseks olnud pandipidaja nõude rahuldamisjärk, tulenevalt sellest, kas pandipidaja nõue rahuldatakse ainult esimeses või ka teises järgus, sõltub ka see, mis ulatuses ta osaleb kohustuste kandmisel.

Riigikohtu tsiviilkolleegium on PankrS § 153 lõikeid 2 ja 4 tõlgendades varem leidnud, et ulatuses, milles pandipidaja osaleb pankrotimenetlusega seotud väljamaksetes PankrS § 153 lg 2 järgi, ei tule pandipidaja nõuet rahuldada teise järgu nõudena kuna PankrS § 153 lg 1 ja PankrS § 146 lg 1 eesmärk ei ole ainult väljamaksete tegemine enne võlausaldajate nõuete rahuldamist, vaid ka kõigi võlausaldajate osalemine kulutuste katmises oma jaotise arvel.¹⁴⁴

Sama põhimõtet kinnitas Riigikohus ka hilisemas lahendis, et ulatuses, milles pandipidaja nõue jäi rahuldamata, ei lähe see teise järku, sest pandieseme müügist saadud rahast tehti PankrS § 146 lg 1 alusel väljamakseid.¹⁴⁵

Seega ühe tõlgendusviisi kohaselt rahuldatakse PankrS § 153 lg 2 järgi pandiga tagatud nõue esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksed võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. Kuna PankrS § 153 lg 2 on imperatiivne ja sätestab selgelt, et lähtuda tuleb pandieseme müügist saadud rahasummast, seega tuleb mahaarvatava summa arvutamisel lähtuda pandieseme tulemist, mitte võlausaldaja tunnustatud pandiga tagatud nõude summast.¹⁴⁶

Ühes vahepealses otsuses aga Riigikohus leidis, et pandipidajast võlausaldajal ei ole siiski õigust nõuda tunnustatud nõudest suuremat summat, ent PankrS § 153 lg 2 ei sea piirangut, et

¹⁴³ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri lk 102

¹⁴⁴ RKTkm [3-2-1-44-05](#), p-d 15 ja 16;

¹⁴⁵ RKTkm [3-2-1-85-14](#), p 10

¹⁴⁶ RKTkm [3-2-1-44-05](#), p-d 15 ja 17; RKTkm [3-2-1-126-06](#), p 16; RKTkm [3-2-1-167-11](#), p 12

pandieseme müügitulemi, millest on 15% suurune mahaarvestus tehtud, ja pandipidaja nõude vahet ei oleks võimalik kasutada PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksete tegemiseks.¹⁴⁷

2015. aastal jõudis Riigikohus järeldusele, et PankrS § 153 lg 2 sätestab, et pandiga tagatud nõue rahuldatakse esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksed võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. PankrS § 153 lg 4 esimese lause kohaselt rahuldatakse pandipidaja pandiga tagatud nõue ulatuses, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, koos PankrS § 153 lg 1 p-s 2 nimetatud nõuetega ehk muude tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuetega. PankrS § 153 lg 4 esimesest lausest ei järeldu, et pandipidaja nõude rahuldamata jäänud osa ei hõlmaks seda osa, mis jäi rahuldamata põhjusel, et selle arvel osales pandipidaja PankrS § 153 lg 2 järgi menetluskulude kandmises. Kõik teise järgu nõuetega võlausaldajad osalevad nende kulude kandmisel. Ka pandipidaja osaleb koos teiste võlausaldajatega rahuldamata jäänud ja teise järku arvatud nõuetega täiendavalt menetluskulude kandmisel. Seega osaleb pandipidaja sel juhul PankrS § 146 lg-s 1 sätestatud kulude kandmisel kahel korral: esmalt PankrS § 153 lg-s 2 märgitud ulatuses ehk müügiesemest saadud raha arvel ja seejärel pandieseme müügist saadu arvel rahuldamata nõude osas ka teises järgus.¹⁴⁸

Ilmselgelt näitab eespool kirjeldatud Riigikohtu praktika, et selles küsimuses puudub selgus ja õiguskindlus. Töö autor isiklikult nõustub viimati mainitud Riigikohtu tõlgendusega ning usub, et see oli ka seadusandja mõte, et osas, milles pandieseme müügist saadu ei kata pandiga tagatud nõuet, rahuldatakse võlausaldaja nõue samas järgus muude pandiga tagamata nõuetega.¹⁴⁹ Kui teiste võlausaldajate kaitstud nõuded märgitakse jaotusettepanekus täissummas, siis miks peaks pandivõlausaldaja osalema kokkuvõttes väiksemas osas? See, kui tema nõuet pandiga tagatud osas ei rahuldatud, ega see, et pandipidaja oli sunnitud massikohustusi täitma, ei tähenda, et ülejäänud osa nõudest ära kaoks või ta sellest osast lihtsalt loobuks.

Riigikohtu tsiviilkolleegium on määruses 3-2-1-92-10 sõnastanud olulise mõtte – nimelt kahjustaks teiste võlausaldajate huve käitumine, kus nende arvelt tuleks massikohustusena tasuda pandiesemega seotud puudujääv osa.¹⁵⁰ Kui nüüd antud mõtet edasi arendada, siis miks

¹⁴⁷ RKTkm 3-2-1-122-12, p 12

¹⁴⁸ RKTkm 3-2-1-34-15, 4.november 2015 punktid 13 ja 14

¹⁴⁹ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri, lk 101

¹⁵⁰ RKTkm 3-2-1-92-10 punktid 16, 17

muud kohustused ja mitte ainult puudujääv osa, mis pandivaraga seotud, tasutakse ikkagi teiste võlausaldajate arvelt? Ehk kas olukord pole mitte pandipidaja huve silmas pidades pööratud hoopis vastupidiseks ning kas pandipidaja eest pandiga seotud kohustuste tasumine ei kahjusta hoopiski teiste võlausaldajate huve?

Pandi puhul on konkreetne vara seotud konkreetse kohustusega, miks mitte pankrotimenetluses ühendada selle panditud varaga nõuded, mis selle varaga seotud on? Näiteks kinnisvaraga on seotud maamaks, elektriarved jms. Hiljuti lisatud uus massikohustus, mis seotud korteriühistuga, on pankrotimenetluses suure tõenäosusega seotud panditud varaga. Kui pandipidaja osaleb pankrotimenetluses ainult 15% müügist saadud raha ulatuses, siis tegelikult on suur tõenäosus, et pandi haldamisega seotud kulud pankrotimenetluse jooksul ületavad lubatud 15% piiri ning on oht, et kõik teised võlausaldajad kannavad kulusid selleks, et pandipidaja saaks oma lubatud 85% müügisummast kätte.

Sama küsimuse on tõstatanud ka P.Varul, kes leidis, et tuleks analüüsida, kas mitte pandiesemega seotud kulusid ei peaks käsitlema eraldi.¹⁵¹

Töö autor on arvamisel, et kui pankrotivara hulka kuulub pandiga tagatud vara, siis need kohustused, mis on ainult pandivaraga seotud nagu seda võib olla nt korteriomandist tulenevate kohustuste täitmine, peaks kantama pandivara müügist saadud tulu arvelt ning 15% või ka siis väiksem protsent, peaks kohalduma kõikide muude pankrotimenetlusega seotud kulude suhtes, nagu muud massikohustused ja pankrotimenetluse kulud.

Töö teise osa uurimisküsimus, et massikohustuste täitmisel ei arvestata proportsionaalselt võlausaldajate huvidega, leiab autori arvates kinnitust, kuna praegusel juhul on massikohustuste tasumine ebaproportsionaalne ning ei arvestata ei võlausaldajate ega ka pandipidaja huvidega. Nagu juba sai välja pakutud, võiks lahendus olla selline, kus pandipidaja tasub pandiga seotud kulud ning osaleb pankrotimenetluse kulude kandmisel väiksemal määral (nt 5% ulatuses), ent juhul kui pankrotivara koosnebki ainult pandivarast, võiks kaaluda täitemenetluse võimaldamist ilma pankroti väljakuulutamata.

2.2.3 Kommerts pandipidaja massikohustuste tasumisel

¹⁵¹ P. Varul Maksejõuetuse areng Eestis, lk 237

Kommertspant on pant, mis ulatub äriühingu kogu vallasvarale, sh varale, mille ettevõtja omandab pärast pandikande tegemist. Kommertspant ei ulatu kassas või krediidasutuses olevale rahale, ettevõtjale kuuluvatele osadele, aktsiatele, investeerimisfondi osakutele, osamaksule ühistus ja osalusele teistes ühingutes, võlakirjadele ja teistele tavakäibeks määratud võladokumentidele ning muudele väärtpaberitele; 2) varale, millele saab seada teist liiki registerpandi või asjaõigusseaduse rakendamise seaduse § 132 lõikes 2 nimetatud pandi või millele ulatub kinnisasjale enne või pärast kommertspandi seadmist seatud hüpoteek või millele on seatud käsipant; 3) varale, millele ei saa vastavalt seadusele pöörata sissenõuet (Kommertspandiseaduse § 2).

Pandiga tagatud nõude puhul on see seotud konkreetse tagatisega, ent kommertspandi puhul on peaaegu kogu vallasvara koormatud ning seega tava võlausaldajale ei jää selle realiseerimise puhul midagi, millest nende nõudeid rahuldada. Seega autori arvates ei ole pankrotimenetlusega seotud kulude rahuldamine võimalik samadel tingimustel.

Tulenevalt PankrS 153 lõigetest 1 ja 2, rahuldatakse esimeses järgus pandiga tagatud tunnustatud nõue, mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. Seega Eesti pankrotiseaduses ei ole eristatud, kas tegu on tavalise pandi või kommertspandi vms, samas Soome õiguses käsitletakse neid eraldi ning kommertspandiga tagatud võlausaldaja nõue on tagatud vaid 50 protsendi ulatuses vara väärtusest.¹⁵²

Enne 2004. a kehtinud pankrotiseaduse alusel oli kommertspandil eraldi nõude rahuldamisjärk – tavaline pant oli pärast pankrotimenetlusega seotud väljamakseid esimesel järjekohal ja kommertspandiga tagatud nõuded neljandal järjekohal

Nagu eelnevas alapeatükis sai välja toodud, sõltub sellest, kas pandivara on pankrotivara osa ka see, kas pandipidaja võtab osa ka pankrotimenetlusest ning ühtlasi ka menetluskulude kandmisest. Autori jõudis järeldusele, et kuna tavaline pant on seotud konkreetse varaga siis pandivara võiks siduda ka konkreetsete kohustustega. Kommertspandi puhul aga järelikult konkreetset kohustust pandipidaja kanda ei saaks suunata, sest pant on nõ hõljuv. Siit tõusetub ka küsimus, kas kommertspandipidajat peaks samamoodi käsitlema kui hüpoteegiga pandipidajat?

Kuna kommertspant on ikkagi pant, vajab see erilisemat staatust võrreldes teiste tavavõlausaldajatega, sest kommertspandi eelistust eirates diskrediteeriks see meie

¹⁵² Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä. 30.12.1992/1578, art 5

majandussüsteemi.¹⁵³ Seega peab tõstatama küsimuse, millises ulatuses peaks kommertspant olema tagatud? Eesti õiguses käsitletakse nii tavalist panti kui kommertspanti samaväärsena, ent A. Kasak leiab, et kui menetlusest võtab osa kasvõi üks kommertspandi pidaja, on see teiste pandita võlausaldajate suhtes ebavõrdne kohtlemine, sest kommertspant ei ole fikseeritud objekt nagu nt tagatis ning selle väärtus on ajas muutuv. Ta on veendumusel, et kommertspant vajaks eriregulatsiooni ning selle ulatust peaks limiteerima ettepaneku kohaselt 50 protsendini.¹⁵⁴

Cork'i komitee leidis, et tavavõlausaldaja nõuded saaks õiglasemalt rahuldatud, kui teatud ulatuses pankrotivõlausaldajate nõuded rahuldataks *pari passu* alusel koos kommertspandipidajaga.¹⁵⁵

Töö autor nõustub, et kommertspant vajaks erinevat normi võrreldes tavavõlausaldaja ja pandipidajaga, ent jääb eeltoodud seisukohtadega eriarvamusele selles osas, kas kommertspandipidaja nõuet peaks nii ulatuslikult piirama – kui seadusandja on pidanud oluliseks väärtustada panti kui sellist, et tagada majanduskäive, siis miks peaks eelistama üht pandiliiki teisele? Jah, panti puhul on küll tegu konkreetse objektiga, ja võlausaldajad saavad arvestada asjaoluga, et nimetatud vara nõude olemasolul sisuliselt jagamisse ei lähe. Ent ka kommertspandi puhul saavad teised võlausaldajad vajadusel kommertspandiregistri vahendusel teada, et vastav pant on seatud. Niisamuti nagu pandipidaja, tahab ka kommertspandipidaja saada oma võlale tagatist ning antud juhul on tegu suurema riskiga tagatisega, kui seda on pant. Seega ei oleks mõistlik autori hinnangul kommertspandi tagatise väärtust pankrotimenetluses vähendada, vastasel korral muutuks võlausaldajale sellise panti seadmine suhteliselt mõttetuks.

Sõltuvalt sellest, kuidas käsitletakse kommertspandipidajat pankrotimenetluses, sõltub ka see, kuidas ja millises ulatuses peaks ta kandma pankrotimenetlusega seotud kulusid, sh massikohustusi.

Autor leiab, et kui kogu pankrotivara ulatuses on seatud pandid, siis pole üldse mõistlik pankrotti läbi viia. Eesti õiguses annab esialgse hinnangu ettevõtja varale ajutine haldur – ta teeb selgeks nii varad kui võlad ning juhul kui ta tuvastab, et varad on kaetud pandiga ning vastavad nõuded eksisteerivad vähemalt samas ulatuses, võiks seadusandja kaaluda – kas pankrotimenetlus on ikka kõige mõttekam? Kui kaaluda varianti, et pandivara eraldada

¹⁵³ A. Kasak. Special Treatment of the Floating Charge in Insolvency Proceedings, *Juridica International* 23/2015, lk 72

¹⁵⁴ Ibid., lk 73,74

¹⁵⁵ K.Cork , lk 32

pankrotivarast – ja seega pankrotti üldse välja ei kuulutataks – jääks ka olemata kulud, mida pandipidaja arvelt peaks tasuma.

Samas, kui kommertsandinõue on väiksem kui eeldatav vara väärtus, ning kommertsandipidaja ei ole eriliselt seotud mingi konkreetse objektiga, võiks ta osaleda koos teistega massikohustuste tasumisel, sealjuures tuleb aga sätestada piirang osalusele, et pant oma mõtet ei kaotaks.

Kokkuvõttes peaks autori arvates eraldi olema reguleeritud nii tavalise kui kommertsandipidaja kohustuste ulatus massikohustuste tasumisel. Esimesel juhul jõudis autor järeldusele, et pandipidaja tasub pandiga seotud kulud ning osaleb ülejäänud pankrotimenetluse kulude kandmisel väiksemal määral - nt 5% ulatuses ning kommertsandipidaja võiks osaleda koos teistega võlausaldajatega massikohustuste tasumisel, ent piiratud ulatuses.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, millised kohustused on massikohustused. Selgelt piiritletud massikohustused aitaksid eristada massivõlausaldajad teistest võlausaldajatest, selleks tõi autor välja tunnused, mis iseloomustaksid massikohustust ehk millistel tingimustel loetakse nõue massikohustuseks.

Autori hinnangul on esimeseks ja kõige olulisemaks massikohustuse tekkimise eelduseks või tunnuseks see, et kohustus on tekkinud pärast pankroti väljakuulutamist. Teine tunnus, mis iseloomustab massikohustust, on see, et nõue on tekkinud alternatiivselt kas halduri kutsetegevusest sõltuva tehingu, toimingu või tegevusetuse tulemusel või seaduse alusel.

Tunnused, et massikohustus tuleb tasuda pankrotivara arvelt ja et massikohustus tuleb võtta võlausaldajate huvides, ei olnud autori arvates objektiivselt massikohustuste tunnusteks ning seega kokkuvõtvalt on autori arvates massikohustuse tunnused järgmised:

- 1) kohustus tekib pärast pankroti väljakuulutamist;
- 2) kohustus tekib halduri kutsetegevusest sõltuva tehingu või toimingu või tegevusetuse tulemusel või seaduse alusel.

Esimese peatüki teise alateemana käsitles autor massikohustuste eristamist pankrotimenetluse kuludest. Nii pankrotimenetluse kulud kui ka massikohustused on kulud, mida kantakse pankrotimenetluse läbiviimise heaks ja huvides. Kuna mõlemad kulud täidavad ühte eesmärki, siis tekkis autoril küsimus, kas ja miks peaksid massikohustused olema eristatud pankrotimenetluse kuludest.

Massikohustuste eristamine pankrotimenetluse kuludest Eesti kontekstis on oluline just seetõttu, et tulenevalt PankrS §-st 146 makstakse enne jaotisi välja massikohustused ja seejärel pankrotimenetluse kulud. Töö autor leidis, et menetluskulude ning halduri poolt tehtud kulutuste liigitamine kas massikohustuste või pankrotimenetluse kulude alla on probleemne, kuna halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutel ja toimingutel PankrS § 148 lg 1 punkti 1 alusel ning halduri tehtud vajalikel kulutustel ülesannete täitmiseks PankrS § 150 lg 1 punkti 5 alusel ei ole autori arvates sisulist vahet. Seega tõstatas autor küsimuse, kas kahes erinevas kategoorias sätestatud kulude – mis mõlemad vastavad ühtedele ja samadele tunnustele – eristamine on mõttekas. Autor jõudis järeldusele, et kuna nii PankrS § 148 lg 1 punktis nimetatud „halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud

tehingutest ja muudest toimingutest tekkinud kohustused“ kui ka § 150 lg 1 punktis 5 nimetatud „halduri tehtud vajalikud kulutused oma ülesannete täitmiseks“ vastavad ühtedele ja samadele tunnustele ning täidavad sama eesmärgi, puudub vajadus nende kohustuste eristamiseks ning seega võiks need kulud kanda ühise nimetaja alla. Kuna need kulud vastavad oma olemuselt kõik massikohustuse tunnustele – on tehtud pärast pankroti väljakuulutamist ja halduri poolt –, võiks need kulud olla autori hinnangul massikohustused.

Lisaks käsitles autor ühe probleemse pankrotimenetluse kululiigina ka kohtukulusid, tõstatades küsimuse, kas pankrotimenetluses kantavad kohtukulud on massikohustused või pankrotimenetluse kulud. Autori hinnangul ei tohiks enne pankroti väljakuulutamist alanud kohtumenetluses väljamõistetud kohtukulud kuuluda massikohustuste alla kuna need ei vasta massikohustuste tunnustele. Isegi kui kulud mõistetakse välja pärast pankroti väljakuulutamist, on menetlus alanud juba enne pankrotti ja seega saab tõenäoliselt olla tegu nõudega, mille tekkeaeg oli enne pankroti väljakuulutamist. Kuna aga küsimus on keeruline ja probleem vajab lahendamist, leidis autor, et nimetatud küsimustes oleks vaja seaduslooja poolt selgemaid norme.

Eraldi käsitles autor ka ajutise halduri poolt võetud kohustusi, kuna ka ajutisel halduril on kohustus võlgniku vara säilitada. Erinevalt Saksamaa seadusest, kus liigitatakse massikohustusteks nende võlausaldajate nõuded, kellega ajutine pankrotihaldur teeb pankrotivara säilitamise eesmärgil tehinguid, ei loeta Eesti õiguses ajutise halduri tehtud kulutusi massikohustuste hulka. Autor leidis, et kuigi ajutise halduri poolt tehtud kulutused pankrotivara säilimiseks ei vasta massikohustuse tunnustele ning neid ei peaks ka vastavalt kvalifitseerima, on siiski tegu oluliste kuludega, mida tehakse kõigi võlausaldajate huvides, ja seetõttu võiks ka ajutise halduri poolt vara säilimiseks tehtud kulutusi käsitleda võrdväärselt halduri poolt tehtud kulustega ning nende kulude täitmisel asetada need massikohustustega samasse positsiooni.

Esimese peatüki kolmandas alapeatükis käsitles autor massikohustuste eristamist pankrotimenetluse nõuetest. Massikohustuste eristamine pankrotinõuetest on oluline seetõttu, et massikohustused tasutakse enne jaotise alusel tehtavaid väljamakseid nõuete tekkimise järjekorras. Selleks, et eristada massikohustust pankrotinõudest, on vaja määratleda nõude tekkimise aeg, mis osal juhtudel võib olla problemaatiline.

Teatud juhtudel, kui lepingulise kohustuse ese on jagatav ning teine pool on oma kohustuse pankroti väljakuulutamise hetkeks täitnud ainult osaliselt ja osaline täitmine tehakse pärast pankroti väljakuulutamist, jaguneb nõue nii pankrotinõudeks kui ka massikohustuseks.

Keskkonnanõuded on sellised nõuded, mille puhul võib olla keeruline määratleda nõude tekkimise aeg ning tulenevalt sellest võib olla raske määratleda, kas keskkonnanõuded on massikohustused või pankrotinõuded. Üldjuhul peaks ka keskkonnanõudeid liigitama n-ö klassikalistel alustel, ent probleem tekibki alles olukorras, kus keskkonnakahju on tekkinud varem, aga kahju ise ilmneb hiljem.

Töö autori arvates ei saa keskkonnakahjusid juhul, kui kahju on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist, käsitleda massikohustustena. Kuna kahju on tekkinud varem, liigitub see nõue pankrotimenetluse nõuete alla.

Keskkonnakahju heastamise kulu aga võib sellest hoolimata, et kahju tekkis varem, kuuluda just massikohustuste alla, kui selleks tehakse reaalseid toiminguid pärast pankroti väljakuulutamist halduri poolt või seaduse alusel.

Eraldi teemana käsitles autor töötajate nõudeid pankrotimenetluses. Pankrotimenetluses nõude kunstlik määratlemine massikohustuseks on olnud üks viis, kuidas eelistada teatud võlausaldajate grupe ning enamasti on nendeks töötajatega seotud nõuded. Praegu on Eestis töötajate nõuded kaitstud teiste õigusnormidega ning seega vale-massikohustuste probleemi ei ole. Küll aga leidis autor, et seadusandja võiks kaaluda, kas tulenevalt suurema kaitse vajadusest võiks näiteks massikohustuste tasumisel eelistada töötajate massinõudeid võrreldes teiste massivõlausaldajatega või siis täiendada töötajate garantiid läbi TKindIS- i kaudu, hõlmates sinna alla ka pankroti jooksul tekkinud nõuded.

Samamoodi on ajalooliselt maksunõudeid eelistatud massikohustuste kaudu, sätestades need kohustused massikohustusteks ka juhul, kui need massikohustuste tunnustele ei vasta. Autori hinnangul maksunõuded erilist kaitset ei vaja kuna riik ei ole nõrgem osapool, keda kaitsma peaks.

Tuginedes eeltoodule leidis autor, et käsitletud massikohustust iseloomustavad tunnused on olulised, et määratleda massikohustust, ning ilma nende tunnusteta ei tohiks kohustus olla massikohustus. Küll aga ei ole need tunnused alati piisavad, et eristada massikohustust teistest nõuetest.

Teises peatükis tõstatas autor küsimused, kuidas massikohustusi täidetakse, kas massikohustuste tasumisel arvestatakse *pari passu* printsiibiga, millises järjekorras ning milliste vahendite arvelt massikohustusi täidetakse.

Autor leidis, et *pari passu* printsiibi üleüldine kohaldamine kõikidele nõuetele üheselt ja samamoodi ei ole võimalik, kuna nõuetele on antud erinevad rahuldamisjärgud. Küll aga aitab see põhimõtte kaasa nõuete rahuldamisele iga vastava nõuetegrupi siseselt, nagu nt PankrS § 153 lõike 2 kohaselt muud tähtajaks esitatud tunnustatud nõuded rahuldatakse, rakendades *pari passu* põhimõtet.

Autor leidis, et tulenevalt sellest, kus asuvad hierarhiliselt pankrotimenetluses tehtavate väljamaksete järjekorras massikohustused, sõltub ka nende nõuete tasumise tõenäosus. Lisaks on küsimus õigluses, kas või miks peaksid osa nõuded saama rahuldatud täies mahus, kui teised rahuldatakse vaid *pari passu* põhimõtet rakendades proportsionaalselt võrreldes teiste võlausaldajatega. Kolmandaks on küsimus, kelle arvelt neid nõudeid tasuma peaks.

Lisaks leidis autor, et saneerimismenetluse läbiviimisest tekkinud kulusid peaks käsitlema samaväärsena massikohustustega ja saneerimismenetlusega seoses tekkinud kulud peaks välja makstama kohe pankrotivarast või kui vara müügist raha laekub.

Samuti leidis autor, et ajutise halduri tasu ja kulutused tuleks välja maksta, nagu massikohustusedki, nõude tekkimisel ehk tegelikult peaks ajutise halduri tasu välja makstama kohe esimesel võimalusel, kui pankrotivaras raha on või raha laekub.

Kokkuvõtvalt võiks töö autori arvates pankrotimenetlusega seotud kohustuste väljamaksed enne jaotisi teha järgmiselt:

1. Saneerimisnõustaja, eksperdi ja järelevalvet teostava saneerimisnõustaja tasu ja kulutused või ajutise halduri tehtud kulutused ja töötasu.
2. Massikohustused, sealhulgas halduri poolt tehtud vajalikud kulutused.
3. Pankrotihalduri ning pankrotitoimkonna tasud.

Teiseks peaks ka massikohustuste tasumisele laienema *pari passu* põhimõtte, ent siinkohal mitte proportsionaalselt kõigi võlausaldajatega, vaid proportsionaalselt oma grupi sees.

Massivõlausaldajate nõuded on sellised nõuded, mille täitmist võib nõuda juba pankrotimenetluse jooksul. Juhul kui aga varasid ei piisa, tekib küsimus, kuidas makstakse välja massikohustused.

Juhul kui massivõlausaldaja nõuded tasutakse tekkimise järjekorras ja kõigi massivõlausaldajate nõuete tasumiseks vahendeid ei jätku, siis ei ole võimalik tasuda kõiki

massikohustusi võrdeliselt vastavate nõuete suurusega. Autori arvates on see probleem, mis loob massivõlausaldajate vahel ebavõrdse olukorra.

Töö autor tegi ettepaneku reguleerida massikohustuste tasumine selliselt, et massikohustusi võib täita alates pankroti väljakuulutamisest iga kolme kuu möödudes. Idee põhineb kehtiva PankrS § 66 lõikes 1 sätestatud kohustusel esitada aruanne iga kolme kuu tagant sel perioodil tehtud kulutuste kohta, ainult selle erinevusega, et kohustusi enne kolme kuu möödumist ei tasuta. Sellega tagataks see, et juhul kui vara ei piisa, saavad kõigi massivõlausaldajate nõuded tasutud võrdselt, ühtlasi saaks selle perioodi lõpul hinnata kas on võimalik võtta ka edaspidi massikohustusi ning mis võiks olla maksimaalne massikohustuste kulu, et kõik nõuded saaksid tasutud.

Kolmandana käsitles autor massikohustuste suhtes täitemenetluse lubamist. Üldreegli kohaselt pankroti väljakuulutamisega võlgniku täitemenetlus peatatakse, sest vastasel korral asetatakse võlausaldajad ebavõrdsesse situatsiooni, ent massivõlausaldajate puhul on täitemenetlus lubatud. Autor leidis, et ka massivõlausaldajatele täitemenetluse lubamine asetaks massivõlausaldajad ebavõrdsesse olukorda ning seetõttu ei tohiks see olla lubatud.

Autori arvates on massivõlausaldajate nõuded piisavalt kaitstud väljamaksete eelistamise teel või siis halduri vastutuse kaudu ning puudub vajadus massikohustuste suhtes täitemenetluse lubamiseks, sest nagu eelnevalt sai välja toodud, võib see luua reaalse ohu massivõlausaldajate vahel ebavõrdse kohtlemise tekkimiseks.

Teise peatüki teise teemana käsitles autor pandipidaja rolli massikohustuste täitmisel. Küsimus oli selles, kas pandipidaja kui eristaatusega võlausaldaja peaks osalema massikohustuste täitmisel ning kui jah, siis mis ulatuses. Muu hulgas, kas pandipidaja osalemine massikohustuste tasumisel on õiglane või hoopiski ebaõiglane nii tema enda suhtes kui ka teiste võlausaldajate suhtes?

Autor tõstatas küsimuse, et kui pandipidaja puhul on konkreetne vara seotud konkreetse kohustusega, miks mitte pankrotimenetluses ühendada selle panditud varaga nõuded, mis selle varaga seotud on?

Töö autor on arvamisel, et kui pankrotivara hulka kuulub pandiga tagatud vara, siis need kohustused, mis on ainult pandivaraga seotud, nagu seda võib olla nt korteriomandist tulenevate kohustuste täitmine, peaks kantama pandivara müügist saadud tulu arvelt ning näiteks 5% peaks kohalduma kõikide muude pankrotimenetlusega seotud kulude suhtes, nagu muud massikohustused ja pankrotimenetluse kulud.

Teise küsimusena pandipidaja rolli analüüsimisel käsitles autor kommertspandinõudeid. Kuna pandiga nõue on seotud konkreetse tagatisega, ent kommertspandi puhul on peaaegu kogu vallasvara koormatud peaks nende roll ka kohustuste kandmisel olema erinev. Autor leidis, et kommertspant vajaks erinevat normi võrreldes tavavõlausaldaja ja pandipidajaga, ent jääb eeltoodud seisukohtadega eriarvamusele selles osas, kas kommertspandipidaja nõuet peaks nii ulatuslikult piirama – kui seadusandja on pidanud oluliseks väärtustada panti kui sellist, et tagada majanduskäive, siis miks peaks eelistama üht pandiliiki teisele? Jah, pandi puhul on küll tegu konkreetse objektiga, ja võlausaldajad saavad arvestada asjaoluga, et nimetatud vara nõude olemasolul sisuliselt jagamisse ei lähe. Ent ka kommertspandi puhul saavad teised võlausaldajad vajaduse korral kommertspandiregistri vahendusel teada, et vastav pant on seatud. Niisamuti nagu pandipidaja, tahab ka kommertspandipidaja saada oma võlale tagatist ning sellisel juhul on tegu suurema riskiga tagatisega, kui seda on pant.

Sellest, kuidas käsitletakse kommertspandipidajat pankrotimenetluses, sõltub ka see, kuidas ja millises ulatuses peaks ta kandma pankrotimenetlusega seotud kulusid.

Autori arvates peaks eraldi olema reguleeritud nii tavalise kui ka kommertspandipidaja roll kohustuste tasumisel. Esimesel juhul jõudis autor järeldusele, et tavaline pandipidaja tasub pandiga seotud kulud ning osaleb ülejäänud pankrotimenetluse kulude kandmisel väiksemal määral – nt 5% ulatuses – ning kommertspandipidaja võiks osaleda koos teistega võlausaldajatega massikohustuste tasumisel, ent piiratud ulatuses.

Töö teise osa uurimisküsimus, et massikohustuste täitmisel ei arvestata proportsionaalselt võlausaldajate huvidega, leiab autori arvates kinnitust, kuna praegusel juhul on massikohustuste tasumine ebaproportsionaalne ning ei arvestata ei võlausaldajate ega ka pandipidaja huvidega. Nagu juba sai välja pakutud, võiks lahendus olla selline, kus pandipidaja tasub pandiga seotud kulud ning osaleb pankrotimenetluse kulude kandmisel väiksemal määral (nt 5% ulatuses nõudest või müügisummast, kui viimane on väiksem kui nõue), ent kui pankrotivara koosnebki ainult pandivarast, võiks kaaluda täitemenetluse võimaldamist ilma pankrotti väljakuulutamata.

DETERMINATION AND PERFORMANCE OF CONSOLIDATED OBLIGATIONS IN BANKRUPTCY PROCEEDINGS

SUMMARY

The aim of this paper is to determine which obligations can be considered consolidated obligations. Clearly specified consolidated obligations could help differentiate creditors with a consolidated claim from other creditors. The author attempted to present the features that would characterise consolidated obligations, more specifically under what conditions could a claim be classified as a consolidated obligation.

The author claims that the first and most important prerequisite and characteristic of a consolidated obligation is that the claim arose after the declaration of bankruptcy. The second characteristic is that the claim arose as a result of the trustee's professional activities (transactions, acts or failure to act) or according to the law.

In the author's opinion, the current characteristics of the consolidated obligations (consolidated obligation must be paid at the expense of the bankruptcy estate and that the consolidated obligation must be accepted in the interest of the creditors) are not objective, and therefore the author suggests that the characteristics of a consolidated obligation could instead be the following:

- 1) the claim arises after the declaration of bankruptcy;
- 2) the claim arises as the result of the trustee's professional activities (transactions, acts or failure to act) or according to the law

In the second subsection of the first chapter, the author addresses the differentiation of consolidated obligations from the costs of the bankruptcy proceedings. Both costs are paid in order to successfully carry out the bankruptcy proceedings. As both costs have the same purpose, the author raises the question whether they should be differentiated in the first place.

The differentiation of consolidated obligations from the costs of the bankruptcy proceedings in the Estonian context is important because § 146 of the Bankruptcy Act states that the consolidated obligations and costs of the bankruptcy proceedings are paid before the distribution ratios. The author of this paper believes that the classification of the costs of the

proceedings and the costs made by the trustee under either consolidated obligations or costs of bankruptcy proceedings is problematic because the transactions and acts as a result of the trustee performing their duties (§ 148 of the Bankruptcy Act subsection 1 clause 1) and the necessary costs made by the trustee in order to perform duties (§ 150 of the Bankruptcy Act subsection 1 clause 5) in the author's opinion have no substantial differences. Thus the author raises the question whether the differentiation of two costs that are provided under two different categories yet match the same characteristics is reasonable. The author came to the conclusion that because the "obligations arising from transactions and other acts performed by a trustee in the performance of his or her duties" in § 148 of the Bankruptcy Act subsection 1 clause 1 as well as the "necessary expenses incurred by trustee in the performance of their duties" in § 150 of the Bankruptcy Act subsection 1 clause 5 have to the same characteristics and fulfil the same goal, there is no need to differentiate these obligations and, therefore, these costs could use the same denominator. Because all the characteristics of these costs match the characteristics of consolidated obligations – made after the declaration of bankruptcy and by the trustee, these costs could therefore, in the opinion of the author, be considered consolidated obligations.

Another problematic expense related to bankruptcy proceedings is court expenses. The author raises the question whether court expenses are consolidated obligations or costs of the bankruptcy proceedings. The author claims that court expenses should not be considered a part of consolidated obligations if the court proceedings began before bankruptcy was declared. In that case, court expenses lack the characteristics of consolidated obligations. Even if the court expenses are ordered to be paid after bankruptcy is declared, the proceedings began before the declaration of bankruptcy and can probably be considered as claims which came about before the declaration. This issue is, however, complicated and requires clarification by the legislators.

Separately, the author has addressed the obligations of the interim trustee, as the interim trustee also has the obligation to preserve the debtor's estate. Differently from the regulations in Germany, where the creditor's obligations are classified as consolidated obligations and where the interim trustee in bankruptcy enters into transaction with the goal to preserve the bankruptcy estate, in the Estonian legal system the costs made by the interim trustee do not count as consolidated obligations. The author believes that although the costs made by the interim trustee to preserve the bankruptcy estate do not match the characteristics of consolidated obligations and they should not thus be classified as such, these are, in the author's opinion, important costs made in the interest of all creditors and therefore the costs

made by the interim trustee to preserve the bankruptcy estate should be considered equal to the costs made by the trustee and made equal to consolidated obligations when performing these costs.

The third subchapter of the first chapter deals with the differentiation of consolidated obligations from the claims of the creditors. This differentiation is important because consolidated obligations are paid before payments on the basis of the distribution ratio in the order that the claims arose. To differentiate consolidated obligations from the claims of the creditors, it is necessary to define the time when the legal fact or basis arose, which in some cases might be problematic.

In cases where the object of a contractual obligation is divisible and the other party has partly performed the obligation thereof by the time of declaration of the bankruptcy and where the partial performance comes after the declaration of bankruptcy, the claim is divided into bankruptcy claim and consolidated obligations.

In the case of environmental claims, it can be difficult to ascertain when exactly the claims arise and consequently, whether they should be regarded as consolidated obligations or bankruptcy claims. In most cases, environmental claims should be classified in the typical way. However, problems can arise when the environmental damage occurs before the declaration of bankruptcy, but becomes evident after it.

The author found that placing these claims, which do not match the characteristics of consolidated obligations, under consolidated obligations would not be fair no matter how great the public interest. In addition, the author suggests that in areas where there is greater public interest, compulsory insurance, that would guarantee the performance of these claims, should be considered.

As a separate topic, the author examines the claims of employees in bankruptcy proceedings. The false classification of employee-related claims as consolidated obligations is a way in which certain creditors' interests can be put above others. At the moment, Estonian employees' claims are protected by other regulations and there are no issues with false classification as consolidated obligations. According to the author, legislators should consider giving extra protection to employees' consolidated claims as they require more protection than other creditors with consolidated claims. Employees' claims could be given priority over others when consolidated obligations are paid out. Alternatively, claims that arise during bankruptcy could be included in the Unemployment Insurance Act.

Historically payment claims have been preferred to be conducted through consolidated obligations, classifying these claims as consolidated obligations even when they do not match the characteristics.

Based on the findings presented here the author concluded that the characteristics of consolidated obligations are important to define what consolidated obligations are and that without these characteristics a claim should not be a consolidated obligation. However, these characteristics are not always sufficient to differentiate consolidated obligations from other claims.

In the second chapter the author raised the questions how the consolidated obligations are performed, whether the *pari passu* principle is honoured and in which order and at the expense of which funds are these obligations fulfilled.

In the author's opinion, the application of the *pari passu* principle in general is not possible as the claims have a different order of satisfaction. Nevertheless the principle helps with the satisfaction of the claims within the same group.

The author believes that the probability of the satisfaction of the claims depends on the fact, where the claim is situated hierarchically. In addition to the previous there is a question whether or why some claims should be satisfied completely as others are fulfilled partially with all the creditors applying the principle of *pari passu*.

The author reached the conclusion that it is not reasonable to distinguish the consolidated obligations from the trustee's necessary expenses incurred by trustee in the performance of their duties, so therefore the expenses paid first should be consolidated obligations including necessary expenses incurred by trustee in the performance of their duties and secondly remuneration of the trustee.

In the author's opinion it may be concluded that expenses incurred by reorganization proceedings or necessary expenses incurred by the interim trustee and remuneration of the interim trustee should be paid out of the bankruptcy estate immediately after the commencement of the bankruptcy proceedings or as soon as there are sufficient funds.

To sum up, the payments relating to the bankruptcy proceedings should be made out of the bankruptcy estate in the following order:

1. Costs and remunerations of the reorganization proceedings or necessary expenses incurred by the interim trustee and remuneration of the interim trustee

2. Consolidated obligations, including the trustee's necessary expenses incurred by trustee in the performance of their duties
3. Remuneration of the trustee

Secondly the author claims that the *pari passu* principle should apply within each group of the creditors.

In case the claims are paid in the order they arise and there are not sufficient funds, then it is not possible to pay out all the claims according to the *pari passu* principle and this creates an unequal situation between the creditors.

The author has made a proposal to regulate the paying of consolidated obligations claims in the following manner: the payments should be made after every three –month period. This guarantees that all the named creditors get paid equally and at the same the trustee needs to evaluate how many funds there are left to the future obligations, so they can make sure there will be enough to meet every claim of the consolidated obligations.

Consolidated obligations can be enforced during the bankruptcy proceedings, whilst other claims may not. In case there are no sufficient funds to fulfil all obligations, who shall get the advantage? Author believes that allowing the enforcement proceedings would put the creditors of consolidated obligations in unequal situation and that should not be allowed.

In the second subsection of the second chapter the author has analysed the situation of the pledge-holder concerning the fulfilment of the consolidated obligations. The question is whether the pledge holder should participate in the bankruptcy proceedings or not? And to which extent? Is it fair that the pledge holder participates in the bankruptcy proceedings?

As the pledge is tied to a certain asset, the author believes that the pledge holder should be responsible for the costs that concern the pledge, for example costs of maintenance, security, electricity etc. As to other expenses such as consolidated obligations, the pledge holder should cover the costs more than 5 % .

The case of the floating charge however should be treated differently. As the floating charges cover basically all the movables, the load on covering the costs should be different from floating charges. The author has reached the conclusion that although the pledge holder should be treated differently from the person with the floating charge, the latter should

preserve the benefits of being a preferred creditor. Depending how they will be treated within the proceedings, the expenses of the consolidated obligations should be carried out.

The author has reached the conclusion that the interests of different creditors are not equally met while covering the costs of the bankruptcy proceedings, including consolidated obligations.

The author proposes that the solution to that problem could be the following - the pledge holder is responsible for the costs that concern the pledge, and as to other expenses such as consolidated obligations, the pledge holder should cover the costs by more than 5 % . In case the bankruptcy estate consists of nothing more than the pledged property then the bankruptcy proceedings should not be initiated and the pledge holder could get his money through the enforcement procedure.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Baird, D.G., The Elements of Bankruptcy. New York, New York, The Foundation Press, Inc. 2010
2. Braun, E. Commentary on the German Insolvency Code of 5 October 1994 (BGBl.I p.2866) as of 22 March 2005 (BGBl.I p.2866).IDW-Verlag GmbH, Düsseldorf, 2006
3. Calnan, R. Proprietary Rights and Insolvency Oxford University Press Inc., New York, 2010
4. Cork, K. Insolvency Law and Practice: report of the review committee. London: Her Majesty's Stationery Office, 1982
5. Duns, J. Law and Policy. Oxford University Press, New York, 2002
6. Finch, V. Corporate Insolvency Law. Cambridge University Press, 2002
7. Fletcher, I.F. The Law of Insolvency. Sweet & Maxwell Third Edition, 2002
8. Goode, R. Principles of Corporate Insolvency Law. Student Edition. 4th Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011
9. Henckel, W., Gerhardt, W., De Gruyter. Recht Insolvenzordnung: Grosskommentar, Volume 1, Berlin, 2004
10. Jackson, T.H. The Logic and Limits of Bankruptcy Law. Reprinted by arrangement with Harvard University Press by Beard Books, Washington, D.C. 2001
11. Kasak, A. Which types of claims should be preferred in insolvency proceedings? Corporate Rescue and Insolvency, Vol.5.5 October 2012
12. Kasak, A. Special Treatment of the Floating Charge in Insolvency Proceedings, Juridica International. 23/2015
13. Kasak, A. Võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttest kõrvalekaldumine pankrotimenetluses. Magistritöö. Tartu, 2010
14. Keay, A., Walton, P. Insolvency Law: Corporate and Personal. Pearson Education Limited, 2003
15. Kerstna-Vaks, K. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. Juridica, 2008/VI
16. Koulu, R., Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki, 2004
17. Koulu, R., Havansi, E., Korkea –Aho E., Lindfors, H., Niemi, J. Insolvenssioikeus. Helsinki, 2011

18. Leonard, B. (Editor). Restructuring and Insolvency in 51 Jurisdictions Worldwide 2010. Law Business Research Ltd. London. November 2009
19. Mallon, C. (Editor) The Restructuring Review, United Kingdom, Law Business Research Ltd, 2010
20. Mokal, R.J. Priority as Pathology: The Pari Passu Myth. Cambridge Law Journal, November 2001
21. Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung: InsO, 3.Auflage. Buch.C.H.BECK 2013
22. Pennington, R.. Pennington's Corporate Insolvency Law. Butterworths. London, Edinburgh, Dublin.1997
23. Saarma, T. Nõuete esitamine, kaitsmine ja rahuldamine pankrotimenetluses. Magistritöö. Tartu. 2008
24. Tolmie, F. Introduction to Corporate and Personal Insolvency Law. London Sweet & Maxwell 1998.
25. Varul, P. Maksejõuetuse areng Eestis. Juridica 2013/ I.
26. Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. Juridica 2008/6.
27. Varul, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica 1994/ I.
28. Varul, P., Kull, I., Kõve V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus II 2.-7.osa (§§ 208-618) Kommenteeritud väljaanne. Juura. Tallinn. 2007
29. Veder, M. Cross-Border Insolvency Proceedings and Security Rights. Kluwer Legal Publishers. 2004
30. Warren, E. Chapter 11: Reorganizing American Businesses. United States of America. Aspen Publishers. 2008
31. Wood, P.R. The Bankruptcy Ladder of Priorities and the Inequalities of Life, Heinonline ([http:// heinonline.org](http://heinonline.org)), 25.01.2016
32. Wood, P.R. The Bankruptcy Ladder of Priorities. Business Law International Vol 14 No 3 September 2013
33. Wood, P.R. Principles of International Insolvency. Second Edition. London: Sweet & Maxwell, 2007

MUUD KASUTATUD ALLIKAD

34. M. Tyynysniemi. Oikeustieteilijät ovat erimielisiä Talvivaaran ympäristövastuista. 27.11.2013 Arvutivõrgus <http://www.hs.fi/talous/a1385446907087>,
35. UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. United Nations, New York, 2005 http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf
36. The World Bank Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems. April 2001. Arvutivõrgus <http://siteresources.worldbank.org/GILD/PrinciplesAndGuidelines/20162797/Principles%20and%20Guidelines%20for%20Effective%20Insolvency%20and%20Creditor%20Rights%20Systems.pdf>
37. Justiitsministeerium. Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt. Tallinn. 2016. Arvutivõrgus http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_13.06.2016.pdf (01.05.2017)
38. Castren & Snellmann, Reform of the Finnish Insolvency Regulation, Memorandum, 2005, <http://iiiglobal.org/component/jdownloads/finish/57/635.html>
39. Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseks, HE 26/2003, LaVM 6/2003. Arvutivõrgus <https://www.edilex.fi/he/20030026>
40. Maksu- ja Tolliamet. Maamaksust <http://www.emta.ee/et/eraklient/maa-soiduk-mets-hasartmang/maamaksust>
41. Nordic-Baltic Recommendations on Insolvency Law. June 2015, Arvutivõrgus http://www.swedishbankers.se/Documents/Nordic-Baltic%20Recommendations%20on%20Insolvency%20Law_Final%20draft%20June%202015.pdf
42. International Monetary Fund, Orderly & Effective Insolvency Procedures. Key Issues. 1999. Arvutivõrgus <http://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/>
43. Pankrotiseaduse eelnõu 1085 SE I seletuskiri (edastatud Riigikantseleist autorile pdf- failina)
44. Riigikogu toimetised, Kollektiivsed koondamised: rahvusvaheline praktika ja Eesti kogemus Arvutivõrgus <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11103&op=archive2>
45. International Insolvency Institute. Arvutivõrgus <http://iiiglobal.org/component/jdownloads/finish/183/6124.html>

KASUTATUD NORMATIIVAKTID

A. Eesti normatiivaktid

- 46. Asendustäitmise- ja sunnirahaseadus RT I 2001, 94, 580 ... RT I, 12.07.2014, 29
- 47. Keskkonnavastutuse seadus RT I 2009, 3, 15 ... RT I, 10.11.2016, 8
- 48. Käibemaksuseadus RT I 2004, 41, 278 ... RT I, 24.12.2016, 15
- 49. Pankrotiseadus RT I 2004, 37, 255 ... RT I, 22.06.2016, 25
- 50. Töötuskindlustuse seadus RT I 2001, 82, 488 ... RT I, 21.02.2017, 3

B. Euroopa Liidu ja rahvusvahelised normatiivaktid

- 51. EL direktiiv 2004/35/EÜ keskkonnavastutusest keskkonnakahjustuste ärahoidmise ja parandamise kohta. ELT L 143, 30.04.2004 lk 0056 – 0075
- 52. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2015/848, 20. mai 2015, maksejõuetusmenetluse kohta, ELT L 141, 5.6.2015, lk 19—72
- 53. Rahvusvaheline merivõlgade ja pantide konventsioon, RT II 2002, 37, 175

C. Teiste riikide normatiivaktid

- 54. Insolvenzordnung inglise keeles Insolvency Statute of 5 October 1994 (Federal Law Gazette I page 2866), as last amended by Article 19 of the Act of 20 December 2011 (Federal Law Gazette I page 2854). Arvutivõrgus http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.pdf
- 55. The Italian Bankruptcy Law Arvutivõrgus https://www.iiiglobal.org/sites/default/files/the_italian_bankruptcy_law.pdf
- 56. Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä 30.12.1992/1578. Arvutivõrgus <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921578>
- 57. Ley N° 18.387, DECLARACIÓN JUDICIAL DEL CONCURSO Y REORGANIZACIÓN EMPRESARIAL, art 91 Arvutivõrgus https://parlamento.gub.uy/sites/default/files/ley18387.pdf?width=800&height=600&hl=en_US1&iframe=true&rel=nofollow
- 58. Konkurssilaki 20.02.2004/120 Arvutivõrgus - <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040120#L15P6>

59. On the Insolvency of Undertakings and Companies
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018387.pdf>
[f](#)

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

60. RKTko 3-2-1-47-06
61. RKTkm 3-2-1-116-09
62. RKTkm 3-2-1-92-10
63. RKTkm 3-2-1-59-12
64. RKTkm 3-2-1-44-05
65. RKTkm 3-2-1-85-14
66. RKTkm 3-2-1-126-06
67. RKTkm 3-2-1-44-05
68. RKTkm 3-2-1-167-11
69. RKTkm 3-2-1-122-12
70. RKTkm 3-2-1-34-15
71. KHO:2014:132 Arvutivõrgus
<http://www.kho.fi/fi/index/paatoksia/vuosikirjapaatokset/vuosikirjapaatos/1408970303941.html>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marion Saarna

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Massikohustuste määratlemine ja täitmine pankrotimenetluses“

mille juhendaja on mag.iur Anto Kasak

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 02.05.2017